

HAR VI TID FÖR BARNENS VERKLIGA DELAKTIGHET?

Studie om barns rätt till delaktighet vid utredning av barnskyddsbehov samt erfarenheter och förutsättningar bland yrkesverksamma på Åland att förverkliga den rätten i praktiken.

ÅOM 2021/67
Mariehamn 12.10.2021

OMBUDSMAN

Ålands ombudsmannamyndighet (ÅOM)
Elverksgatan 10, kvarteret iTIDEN, 22 100 Mariehamn, ÅLAND
www.ombudsman.ax / Växel: + 358 (0) 18 25000

Ålands ombudsmannamyndighet

Ålands ombudsmannamyndighet har till uppgift att främja och trygga jämställdhet, jämlikhet och förhindra diskriminering. Orsaker till diskriminering kan vara kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning, funktionsnedsättning, ålder, etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse. Barnombudsmannen bevakar de åländska barnens intressen och ska vara med och påverka beslut kring allt som rör barns och ungdomars liv på Åland. Myndigheten har vidare till uppgift att främja och trygga jämlikhet i frågor som gäller rättigheter för klienter i socialvården och patienter i hälso- och sjukvården. Myndighetens uppdrag omfattar även rådgivning vad gäller konsumenters rättigheter.

Utöver personlig rådgivning ska myndigheten bedriva förebyggande informationsarbete, ingå dialog med olika aktörer och intressenter samt ta fram olika underlag och oberoende rapporter med analyser och rekommendationer vad gäller de rättighetsområden som berörs av myndighetens uppdragsområde. Diskrimineringsombudsmannen är tillsynsmyndighet i landskapet för jämställdhets- och diskrimineringsfrågor inom landskapets behörighet enligt lagstiftningens föreskrifter.

Mer information finns på www.ombudsman.ax

Kontaktuppgifter:

Johanna Fogelström-Duns, diskriminerings- och barnombudsman, myndighetschef

johanna.fogelstrom@ombudsman.ax, tel. 018–25565

Benjamin Sidorov, patient- och klientombudsman

benjamin.sidorov@ombudsman.ax, tel. 018–25267 (telefonid: måndag-fredag, kl. 9-11)

Tuomas Nymark, konsumentrådgivare

tuomas.nymark@ombudsman.ax, tel. 018–25589 (telefonid: tisdag-torsdag, kl. 9-11)

Adress: Elverksgatan 10, Mariehamn (Kvarteret iTiden). Kom ihåg att boka tid före besök.

Ombudsmannanämnden

Ålands landskapsregering tillsätter ombudsmannanämnden för en mandatperiod på två år. Nämnden består av medlemmar med särskild sakkunskap vars uppgift det är att bistå myndigheten vad gäller de frågor som faller inom ramen för arbetet för diskriminerings-, barn-, patient- och klientombudsmannen.

Medlemmar 2021–23: Leif Jansson, ordförande; Lotta Angergård, vice ordförande; Erika Boman, medlem; Sofia Enholm, medlem; Ida Eriksson, medlem; Henrik Lagerberg, medlem; Dan Sundqvist, medlem; Jonah Jürgen Bogle, ersättare; Olimpia Cocan, ersättare; Sofia Enros, ersättare.

Rapportens skribent

Den här studien är genomförd av högskolepraktikant **Janika Tyni** under perioden juni-augusti 2021.

ALLA KAN BLOMSTRA
I ETT BÄRKRAFTIGT SAMHÄLLE
PÅ FREDENS ÖAR

Sammanfattning

Barnets bästa ska i första hand beaktas i alla socialvårdsåtgärder där barn är klienter. Det är en lagstadgad rättighet för barn i Finland och på Åland. Att beakta barnets bästa förutsätter barnets delaktighet och tillgodoseendet av rättigheten är möjlig endast om relevanta aktörer har tillräckliga resurser avsätta för detta.

Den här studien undersöker barns rätt till delaktighet vid utredning av barnskyddsbehov. Detta görs genom att besvara två frågeställningar: *Vad säger barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning om barns rätt till delaktighet i samband med utredning av barnskyddsbehov?* och *Vilka erfarenheter har yrkesverksamma inom socialvården av barns delaktighet i samband med utredning av barnskyddsbehov på Åland?*

Den första frågeställningen besvaras genom en övergripande redogörelse över artiklar i barnkonventionen och funktionsrättskonventionen. Likaså redogör studien för en del relevanta paragrafer i socialvårdslagen, barnskyddslagen och klientlagen.

Den andra frågeställningen besvaras av yrkesverksamma i en enkätundersökning. Enkäten samlar erfarenheter av 16 respondenter som arbetar eller har arbetat med utredning av barnskyddsbehov. Svaren på enkäten sammanställs och analyseras i studien.

Studien konstaterar att barnkonventionen, funktionsrättskonventionen och gällande lagstiftning betonar barnets rätt till delaktighet som en av grundpelarna för barnets bästa, vilket alltid ska beaktas vid ärenden och beslut som rör barn direkt eller indirekt. Bestämmelserna ställer ett stort antal krav på de yrkesverksamma som arbetar med att exempelvis utreda barnskyddsbehov.

Majoriteten av respondenterna i enkätundersökningen upplever att förutsättningarna för att göra barn delaktiga i utredningar av barnskyddsbehov oftast är goda. Enkätsvaren indikerar samtidigt att det verkar finnas vissa svårigheter att tillgodose barns delaktighet i praktiken. Barns rätt till delaktighet försvåras, enligt de yrkesverksamma på Åland som besvarat enkätundersökningen, på grund av tidsbrist och hög arbetsbelastning, brist på fortbildning och utarbetade metoder samt vårdnadshavarnas ovilja att låta barn vara delaktiga.

Sammanfattningsvis önskar de yrkesverksamma som besvarat enkäten fortbildning och färre klienter per socialarbetare. Detta för att förbättra förutsättningarna att tillgodose barns rätt till delaktighet.

Förord

Ett av Ålands ombudsmannamyndighets uppdrag är att inom landskapets behörighet bedöma hur barnets rättigheter omsätts i praktiken. Enligt barnkonventionen har barn rätt att få sina behov tillgodosedda, rätt till särskilt skydd och rätt att vara delaktiga i beslut som rör dem direkt och indirekt. På engelska brukar man prata om "de tre p:na": *provision, protection och participation*. Vårdnadshavare har det primära ansvaret för att säkerställa barnets behov och samhället ska bistå och stötta dem. Samhället ska säkerställa att dess resurser används för barnens behov och att det finns institutioner och tjänster för barns omsorg, hälsa, utbildning och utveckling. Allt emedan man tar i beaktande principen om icke-diskriminering och barnets bästa. Barnet har genomgående rätt att få åldersanpassad information och ska ges möjlighet att vara delaktig och uttrycka sina åsikter i frågor och beslut som rör barnet. Den här rättigheten är också fastställd i Finlands grundlag 6 §. I situationer där det av olika anledningar finns svårigheter att tillgodose barnets rättigheter i hemmet, eller då vårdnadshavare behöver stöd, kan man i Finland och på Åland få hjälp av samhället i form av socialvård och vid behov socialvård med stöd av barnskyddslagen.

Rätt till skydd och delaktighet är två centrala områden när det gäller barns rättigheter. Det är viktigt att säkerställa barns delaktighet när det gäller bedömning av behov av barnskydd. Det är en fråga som berör många barn på Åland. Förra året (2020) rapporterades 794 inkomna barnskyddsanmälningar som rörde 459 enskilda barn enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB). 459 barn motsvarar 7,7 % av alla barn (0–17 år) på Åland sett till ÅSUB:s befolkningsstatistik per 31 december 2020. Enligt uppgift från kommunernas socialtjänst (KST) har det under perioden 1.1-21.9.2021 inkommit 653 barnskyddsanmälningar som rört 395 enskilda barn. Alla anmälningar leder dock inte till åtgärder.

Som del av målsättningen att ta fram kunskapsunderlag vad gäller rättighetsfrågor har myndigheten givit i uppdrag åt högskolepraktikant Janika Tyni att genomföra den här studien. Syftet har å ena sidan varit att tillhandahålla en sammanställning av vad som finns föreskrivet om barns delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehov i barnkonventionen och funktionsrättskonventionen, samt i relevant lagstiftning för Åland i form av socialvårdslag, barnskyddslag och lag om klientens ställning och rättigheter. Å andra sidan har syftet varit att undersöka vilka erfarenheter yrkesverksamma har och hur de upplever sina förutsättningar att förverkliga barns rätt till delaktighet i praktiken. Vi har efterhört hur man som yrkesverksam förstår delaktighet, vilka resurser, arbetssätt och metoder används och finns att tillgå, samt vilka tankar och förslag man har vad gäller fortsatt arbete för att stärka barnens rätt till delaktighet i praktiken. Vi vill tacka alla som bidragit till arbetet genom att svara på enkäten. Era synpunkter och reflektioner är värdefulla. Vi vill också rikta ett stort och varmt

tack till Janika Tyni som skrivit rapporten, samt till ombudsmannanämnden för insiktsfulla diskussioner och kommentarer.

Det har inte funnits utrymme inom ramen för den här studien att undersöka barns erfarenheter av delaktighet vad gäller utredningar av barnskyddsbehov. Barns egna erfarenheter och perspektiv är naturligtvis centrala vad gäller det fortsatta utvecklingsarbetet inom området. Dessa kunde undersökas genom separata studier. Man kunde också finna vägar att göra det som en del av ordinarie arbetssätt genom att regelbundet involvera barnens åsikter och delaktighet i socialvårdens uppföljnings-, utvärderings- och utvecklingsarbete.

Studien visar att det finns många och starka skrivningar i de styrande dokumenten med syfte att säkerställa barns delaktighet inom socialvård och barnskyddsarbete. Det framkommer även att det finns stor kunskap, insikt och vilja bland de yrkesverksamma som deltagit i studien att förverkliga barns rätt till delaktighet när det gäller bedömning av barnskyddsbehov. Däremot upplever man att det inte alltid finns förutsättningar för detta och man efterfrågar mer tid, fortbildningsmöjligheter samt utvecklandet av gemensamma metoder för delaktighet samt verktyg för att stötta de yrkesverksamma när det gäller hur barnens delaktighet och åsikter ska väga in när beslut om åtgärder fattas. Finlands barnombudsman har konstaterat (bland annat i sitt utlåtande LAPS/94/2020) att bedömningen av behov av barnskydd är en av de mest krävande uppgifterna. Vikten av att säkerställa tillräckliga resurser kan inte nog understrykas.

För närvarande pågår i Finland ett omfattande revideringsarbete vad gäller barnskyddslagen och riksregeringen förväntas lämna en proposition till riksdagen under 2022. Många av förändringarna syftar till att stärka barns rättigheter inklusive rätten att uttrycka sina åsikter och vara delaktiga. Under hösten 2021 lämnas ett förslag till ändring av barnskyddslagen till riksdagen i form av en budgetlag vad gäller personaldimensionering inom barnskyddet. Förslaget omfattar att en socialarbetare med ansvar för barnens ärenden inom barnskyddet får ansvara för högst 35 barn under en övergångsperiod 2022–2023, samt från år 2024 högst 30 barn per socialarbetare. Förändringar i rikets barnskyddslag tillämpas automatiskt på Åland om inte Ålands lagting beslutar om annat. Många utredningar av barnskyddsbehovet utförs parallellt med bedömningar av barns servicebehov enligt socialvårdslagen. Det vill säga innan barnet är barnskyddsklient. Detta sker oftast av personalen inom tidigt stöd för barnfamiljer inom KST. En bestämd siffra på antal klienter för personalen som utreder barnskyddsbehovet vid tidigt stöd är inte aktuellt i lagförslaget.

Rekommendationer

1. **KST:s styrelse bör säkerställa att tillräckliga resurser öronmärks** vid berörda enheter på KST för att möjliggöra barns delaktighet, både vad gäller kvantitet (färre klienter per socialarbetare) och kvalitet (tillräcklig till för utveckling, utvärdering och möjligheter till fortbildning).
2. **KST:s ledning bör i samarbete med personalen** samla in metoder som används för att möjliggöra barns delaktighet. Metoderna bör provas, utvärderas och delas. Det kan finnas skäl att ta höjd för eventuella behov att anpassa verksamheten utifrån åländska förhållanden, tex avstånd till centrum, landsbygd och skärgård. KST bör möjliggöra barn och ungas delaktighet i utvecklingsarbetet för att utvärdera att syftet nås.
3. **KST:s ledning bör i samarbete med personalen** skapa och utveckla konkreta strukturer och processbeskrivningar för att främja barns delaktighet samt utarbeta analysverktyg för hur man väger in barns delaktighet i själva beslutsfattandet. Barns återkoppling bör tas i beaktande i arbetet som en del av kommunalförbundets utvecklings- och kvalitetsarbete.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
2. Metod.....	3
2.1 Delaktighet i denna studie.....	4
2.2 Forskningsetik och avgränsning	5
3. Bakgrund.....	6
3.1 Barnkonventionen.....	7
3.1.1 Artikel 3 Barnets bästa	8
3.1.2 Artikel 12 Barnets rätt att bli hörd	9
3.2 Funktionsrättskonventionen	12
3.2.1 Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning	12
3.3 Landskapslag (2020:12) om socialvård.....	13
3.4 Barnskyddslagen.....	18
3.5 Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	25
4. Yrkesverksammas erfarenheter: enkät och enkätsvar.....	28
5. Avslutning.....	41
5.1 Analys	41
5.2 Diskussion.....	44
6. Litteraturförteckning.....	46
7. Bilagor.....	47

Figurförteckning

Diagram 1: Antal inkomna barnskyddsanmälningar (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2021).....	1
Diagram 2: Vilken roll har du/hade du i tjänsten då du utreder/utrett barns barnskyddsbehov?.....	29
Diagram 3: Uppskatta hur länge du utrett barns barnskyddsbehov.....	30
Diagram 4: Upplever du att barnet är delaktigt då du utrett/utreder ett barnskyddsbehov?	32
Diagram 5: Vad har du lärt dig de metoder du använder?	35
Diagram 6: Hur upplever du förutsättningar vad gäller att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning?.....	36
Diagram 7: Om du inte har haft förutsättningar för att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning, vad beror det på?	37

Illustration 1: Centrala artiklar och paragrafer gällande barns rätt till delaktighet under utredningar av barnskyddsbehov	6
Illustration 2: Illustration med direktcitat på fråga 7 om definitionen på delaktighet	31
Illustration 3: Direktcitat på fråga 13 om faktorer som i respondenternas uppfattning försvårar barn delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland	38
Illustration 4: Direktcitat på fråga 14 om hur barns delaktighet inom barnskyddsutredningar skulle kunna förbättras på Åland.....	39
Illustration 5: Direktcitat på fråga 15 om ytterligare reflektioner över hur barns delaktighet skulle kunna främjas på Åland.....	40

1. Inledning

Alla människors rättigheter är skyddade av lagar. Barns rättigheter är ytterligare skyddade av specifika lagar och konventioner. I Finland och på Åland strävar dessa lagar och konventioner bland annat efter att fastställa barns rättigheter samt skapa och upprätthålla en likvärdig barndom för alla barn i Finland och på Åland.

Åland är en autonom region med rätt att stifta egna landskapslagar inom de behörighetsområden som fastställs i självstyrelselagen. Här ingår lagar vad beträffar socialvården på Åland, däribland också socialvård riktad till barn. Socialvården hjälper barn i behov av särskilt skydd och barn som befinner sig i en utsatt position. Bestämmelserna på Åland motsvarar till stor del Finlands bestämmelser med vissa avvikelser. När personalen inom socialvården på Åland får kunskap om att det kan finnas behov av stödbehov för ett barn, ska det även bedömas om det finns skäl att göra en utredning av barnskyddsbehovet i samband med bedömningen av servicebehovet för barnet. I samband med dessa utredningar ska barnets bästa beaktas, och barnet ska i regel vara delaktigt och få uttrycka sig i frågor som berör barnet.

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) konstaterar att antalet inkomna barnskyddsanmälningar under året 2020 var 794 i antal. Dessa 794 barnskyddsanmälningar berörde sammanlagt 459 unika barn (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2021). Antalet anmälningar under 2020 är en aning lägre än under föregående år. Trots det, har barnskyddsanmälningar vad beträffar barn på Åland vuxit successivt under åren 2013–2019. (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2021)

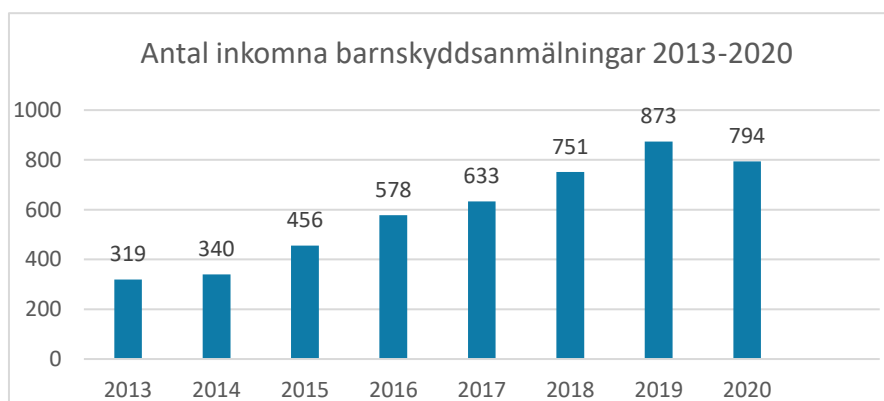

Diagram 1: Antal inkomna barnskyddsanmälningar (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2021).

År 2021, har nya lagar trätt i kraft på Åland, där framför allt landskapslag (2020:12) om socialvård tydligt betonat ökad klientcentrering och klientmedverkan. Detta innebär även att barnets rätt till delaktighet stärkts. Det har även varit möjligt från och med år 2021 att utreda servicebehovet för

barn på Åland, vilket föranlett att barns stödbehov även uppmärksammats på andra sätt än genom inkomna barnskyddsanmälningar.

Det kan krävas mycket för att uppfylla alla de krav som lagen och konventionerna ställer på delaktighet, och det är i första hand socialvårdspersonalen som behöver både tid, kunskap och övriga förutsättningar för att tillgodose barnets rätt till delaktighet och information i frågor som berör barnet. Det är därför viktigt i denna studie att både de krav som lagen och konventionerna stipulerar tydliggörs, men att även socialvårdspersonalens upplevelse av förutsättningarna för att leva upp till dessa krav i praktiken undersöks.

Rubriken på studien har inspirerats av ett citat av en respondent som i studiens enkätundersökning beskrivit förutsättningarna att göra barn delaktiga i utredningar av barnskyddsbehov på följande sätt:

”Sällan finns det tillräcklig tid för att skapa verklig delaktighet.”

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att belysa och beskriva barns rätt till delaktighet utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och gällande lagstiftning, samt att analysera vad det finns för förutsättningar att tillgodose barns rätt till delaktighet i praktiken på Åland vid utredningar av barnskyddsbehov. Analysen av förutsättningarna för barns rätt till delaktighet under utredningar av barnskyddsbehov utvärderas i enlighet med de yrkesverksammas erfarenheter inom socialvården på Åland. Dessa erfarenheter har samlats in genom en enkätundersökning riktad till målgruppen under sommaren 2021.

Som framgår i inledningen av studien omfattar barnskyddsanmälningar hundratals barn på Åland utifrån statistiken från ÅSUB. Därav är det centralt att undersöka hur barn ges möjlighet att vara delaktig i en utredning av barnskyddsbehov som primärt ska utgå ifrån vad som är bäst för barnet.

Barns rättigheter innebär bland annat att beslutfattaren ska agera enligt barnets bästa och säkerställa barnets rätt till delaktighet i frågor som gäller barnet direkt eller indirekt (Förenta nationerna, u.å.). Denna undersökning analyserar barns rätt till delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehov på Åland från ett rättsligt och socialvårdspersonalperspektiv.

Undersökningens centrala frågeställningar är:

- **Vad säger barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning om barns rätt till delaktighet i samband med utredning av barnskyddsbehov?**
- **Vilka erfarenheter har yrkesverksamma inom socialvården av barns delaktighet i samband med utredning av barnskyddsbehov på Åland?**

2. Metod

Denna studie är främst kvalitativ och tillämpar en kvalitativ innehållsanalys. En kvalitativ innehållsanalys kan belysa teman i materialet som analyseras (Bryman, 2018, s. 677). Temat för denna undersökning är barns rätt till delaktighet. En kvalitativ undersökning betonar vikten av ord i stället för siffror (Bryman, 2018, s. 829). En innehållsanalys eftersträvar att beskriva innehållet på ett systematiskt sätt. Till viss del kan studien anses vara kvantitativ med hänsyn till de frågor i enkätundersökningen vars svarsalternativ består av en Likertskala. En kvantitativ forskningsmetod karaktäriseras av analys av numeriskt mätbar data (Holme & Solvang, 1997, s. 150).

Studien beskriver och analyserar barns rätt till delaktighet genom att besvara forskningsfrågorna: "Vad säger barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning om barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov?" och "Vilka erfarenheter har yrkesverksamma inom socialvården av barns delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov på Åland?".

Den första forskningsfrågan besvaras genom att beskriva och analysera vad det står i barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning om barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov på Åland. Beskrivningen om barns rätt till delaktighet i barnkonventionen analyseras med stöd av barnrättskommitténs allmänna kommentarer. Funktionsrättskonventionen beskrivs med stöd av hemsidan Funktionsrättsguiden (Funktionsrättsguiden, u.å.). Landskapslag (2020:12) om socialvård tolkas med hjälp av dess tillämpningsguide, detaljmotiveringen i lagförslag 21/2018–2019 och detaljmotiveringen för Finlands socialvårdslag i RP 164/2014 rd. Barnskyddslagen (FFS 417/2007) samt landskapslag (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen analyseras med stöd detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd och boken *Barnskyddslagen. Praxis och tillämpning* (2019) som är skriven av Tapio Rätty. Rätty tjänstgör som referendarieråd vid Justitieombudsmannens byrå i Finland. Rätty arbetar bland annat med ärenden som gäller barnets rättigheter inom socialvårdens förvaltningsområde, därmed anses han vara en viktig och relevant auktoritet vad gäller denna studies område. Slutligen tolkas lagen om klientens ställning och rättigheter (FFS 812/2000) och landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård med stöd av detaljmotiveringen i RP 137/1999 rd.

Den andra forskningsfrågan baseras på en enkät som besvaras av yrkesverksamma med koppling till utredning av barns barnskyddsbehov. Enkäten efterfrågar bland annat information om metoder för delaktighet enligt de tre stegen av delaktighet som redogörs för nedan i avsnitt 2.1. Analysen av enkätsvaren sammanfattar perspektivet och erfarenheterna av socialvårdspersonal på Åland

gällande barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov. Svaren kategoriseras och sammanfattas. Enkäten består av 18 slutna och öppna frågor. Somliga frågors svarsalternativ har inspirerats av Likertskala. En Likertskala består vanligtvis av en sifferskala vars svarsalternativ mäter instämmandet av påståenden (Bryman, 2018).

2.1 Delaktighet i denna studie

Denna studie fokuserar på barns rätt till delaktighet i samband med utredning av barnskyddsbehov på Åland. Studien har avgränsat delaktighet utifrån definitioner och innebörd som kan härledas från de konventioner och lagstiftning som gäller på Åland (uttolkat med hjälp av materialet nämnt ovan). Delaktighet kan även ha annan innebörd, som studien inte har undersökt.

Utifrån materialet kan man bland annat konstatera att barns rätt till delaktighet genomsyras av frivillighet och beaktandet av barnets bästa. Barnet ska få välja om hen vill vara delaktig i ärenden som gäller barnet själv. Beslutsfattaren bär på ansvaret att avgöra om barnets bästa beaktas när barnet ges möjlighet att vara delaktigt. I vissa fall kan ärendets innehåll och barnets delaktighet bedömas äventyra barnets välmående, vilket kan innebära att barnets delaktighet begränsas.

Kraven som konventionerna och gällande lagstiftning ställer om barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov kan sammanställas i tre steg. Stegen summeras nedan:

1. För det första har barnet rätt till information om ärendet som gäller barnet, samt information om hur processen och beslutsfattande i ärendet går till. Information om ärendet är en förutsättning för att barnet ska kunna bilda och uttrycka sin åsikt. Informationen ska anpassas enligt ålder och andra förutsättningar så att barnet kan ta den till sig. I samband med det första steget för barns delaktighet ska barnet även informeras om möjligheten att kommunicera direkt eller genom en företrädare (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

2. För det andra ska barnet ha rätt till att uttrycka sina åsikter. För att tillgodose barnets bästa förutsätts att barnet har haft rätt att uttrycka sina åsikter i ärendet som gäller barnet själv. Anpassade metoder och hjälpmedel ska användas för att säkerställa att barnet kan uttrycka sin åsikt (Ålands landskapsregering, 2020, ss. 52-53).

3. Det tredje steget, som sammanställer barnets rätt att påverka beslutsfattande, tillämpas för att säkerställa barns fulla rätt till delaktighet. Beaktandet av barnets åsikter vid beslutsfattande ska bedömas i förhållande till barnets ålder och utvecklingsnivå (Ålands landskapsregering, 2020, s. 13). Ärendets natur ska beaktas vid invägande av barnets åsikter i beslutet- Ju större inverkan ärendet har på barnets liv, desto större inflytande bör barnets åsikt ha vid beslutfattandet (Räty, 2019, s. 182). Beslutet kan fattas utan att väga in barnets åsikter, om det bedöms vara i enlighet med barnets

bästa. Däremot har beslutfattaren en skyldighet att motivera och förklara beslutet för barnet, även om beslutet inte motsvarar barnets önskemål och åsikter (Räty, 2019, ss. 183-184).

2.2 Forskningsetik och avgränsning

För att skydda respondenternas integritet har all data samlats in anonymt och all information behandlats konfidentiellt. Enkäterna har utförts elektroniskt på webropol-surveys.com där insamlad data sparas i 12 månader. Materialet som används i studien sparas i en låst mapp som endast praktikanten och praktikantens två handledare på Ålands ombudsmannamyndighet har åtkomst till. Efter att studien avslutats kommer mappens innehåll att raderas. En sammanställning av svaren kommer att bevaras vid Ålands ombudsmannamyndighet.

Den här studien har avgränsats till att undersöka barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov ur de yrkesverksammas perspektiv. För en mer heltäckande förståelse för frågan och även som underlag för vidareutveckling av arbetsätt och metoder inom området vore det viktigt att även undersöka barns egna upplevelser av delaktighet. Detta arbete skulle dock kräva avsevärt mera i form av resurser och tid, spetskompetens, förtroendefulla relationer till barnen och noggranna avvägningar vad gäller forskningsetik. Detta har inte varit möjligt inom ramen för det här uppdraget som utförts under en period om tio veckor.

3. Bakgrund

Illustration 1: Centrala artiklar och paragrafer gällande barns rätt till delaktighet under utredningar av barnskyddsbehov.

3.1 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) består av bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn som antogs år 1989. De flesta länderna i världen har ratificerat konventionen, likaså Finland och Åland år 1991. Barnkonventionen har därmed klassificerats som en juridiskt bindande bestämmelse i 30 år på Åland. Den finska staten samt Ålands lagting ansvarar för att säkerställa att den nationella och regionala lagstiftningen är förenlig med konventionen.

Barnkonventionen består av 54 artiklar, varav fyra utgör grundprinciper för konventionen som ska vägleda tolkningen av samtliga artiklar. De fyra grundprinciperna i barnkonventionen är:

1. Alla barn har samma rättigheter och lika värde. (Artikel 2)
2. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn. (Artikel 3)
3. Alla barn har rätt till liv och utveckling. (Artikel 6)
4. Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. (Artikel 12)

Barnkonventionen i sin helhet hittas här: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) granskar implementeringen av barnkonventionen i medlemsstaterna. Staterna rapporterar till barnrättskommittén som i sin tur avfattar rekommendationer till staterna. Det finns genom det fakultativa protokollet om en klagomekanism ett internationellt förfarande för enskilda klagomål såvida en medlemsstat inte tillgodoser barnkonventionen. Protokollet trädde i kraft i Finland år 2016. Detta möjliggör ett klagomålsförfarande till barnkonventionen om prövning av klagomål av enskilda personer som barnrättskommittén har behörighet att pröva (Utrikesministeriet, 2015).

Barnkonventionen bör förstås som en helhet och varje barn betraktas som en individ. Alla barn ska ha samma rättigheter och barnets bästa (artikel 3) ska alltid beaktas vid beslut som gäller barn. En viktig del av barns bästa är hörandet av barn och rätten till delaktighet (artikel 12). Denna studie fokuserar på delaktighet, varav artikel 3 och 12 lyfts fram. Artiklarna beskrivs med hjälp av allmänna kommentarer, som är publicerade av barnrättskommittén och beskriver hur artiklarna ska tolkas. Punkt 74 i den allmänna kommentaren nr 12 om barnets rätt att bli hörd betonar att artikel 3 och 12 är grundläggande principer för barnkonventionen och den ena artikeln kan inte tillgodoses utan den andra. Artikel 3 fastställer målet att uppnå barnets bästa medan artikel 12 innehåller metoder som tillgodoser barns rätt att bli hörda och därmed vara delaktiga i ärenden som rör barnet (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

3.1.1 Artikel 3 Barnets bästa

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. (en av konventionens fyra grundprinciper)
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder.
3. Konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för omvårdnad eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.

Hur definieras barnets bästa i barnkonventionen?

År 2013 publicerades den allmänna kommentaren nummer 14 om *barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. Barnets bästa är en av grundprinciperna för barnkonventionen och definieras i artikel 3.

Den allmänna kommentaren om artikel 3 i sin helhet hittas här:

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/ak14_2019.pdf

Barnrättskommittén beskriver barnets bästa i tre delar. Dessa tre delar beskrivs i punkt 6 i den allmänna kommentaren. Enligt punkt 6 består barnets bästa av en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt. Den materiella rättigheten innebär att barnets bästa alltid ska bedömas och beaktas i första hand vid beslutfattandet. Artikel 3 medför en skyldighet att denna rättighet alltid tillämpas. Den grundläggande rättsliga tolkningsprincipen innebär att vid vägandet av olika tolkningsalternativ av en rättsregel, ska det alternativ som tillgodoser barnets bästa prioriteras. Vid valet av tillvägagångssättet förutsätts att en konsekvensbedömning har gjorts för barnet eller barnen i fråga. Beslutsmotiveringen måste påvisa hur man har tagit hänsyn till barnets bästa och vad värderingen på kriterierna som anses relevanta grundar sig i (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013).

Punkt 48 i allmänna kommentaren:

”Bedömningen av barnets bästa ska genomföras unikt i varje enskilt fall, med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet, gruppen barn eller barn i allmänhet. Dessa omständigheter handlar om individuella egenskaper hos barnet eller barnen, som ålder, kön, mognad och erfarenhet. De kan också ha att göra med att tillhöra en minoritetsgrupp, eller med att ha en fysisk, sensorisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Omständigheterna kan även ha att göra med det sociala och kulturella sammanhang som barnet eller barnen befinner sig i”
(FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013)

Punkterna 53–99 i den allmänna kommentaren om barnets bästa i enlighet med artikel 3 beskriver femton olika faktorer som man ska ta hänsyn till vid bedömningen av barnets bästa och består bland annat av beaktandet av barnets åsikter, identitet, skydd och säkerhet. Barnrättskommittén anser att alla barn har samma grundläggande behov, men uttrycksättet beror på personliga, fysiska, sociala och kulturella faktorer som måste uppmärksammas vid bedömningen av varje enskilda barns bästa (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013).

3.1.2 Artikel 12 Barnets rätt att bli hörd

1. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda sina egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfarande som rör barnet.

Vad innebär barnets rätt att bli hörd enligt barnkonventionen?

År 2009 publicerades den allmänna kommentaren nummer 12 om *barnets rätt att bli hörd*. Rätten att bli hörd är en fundamental del av rätten till delaktighet. Barnets rätt att uttrycka sin åsikt och bli hörd beskrivs i artikel 12.

Den allmänna kommentaren om artikel 12 i sin helhet hittas här:

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/ak12_2019.pdf

Punkt 15 i allmänna kommentaren:

”Artikel 12 i konventionen fastställer varje barns rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, samt den medföljande rätten för dessa åsikter att tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Denna rätt innebär en tydlig juridisk skyldighet för konventionsstaterna att erkänna rättigheten och säkerställa att den genomförs genom att lyssna på barnets åsikter och tillmäta dem betydelse” (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Den juridiska termen *”ska tillförsäkra”* i artikel 12.1 fastställer en skyldighet att genomföra denna rättighet för alla barn enligt punkt 19 i den allmänna kommentaren om barnets rätt att bli hörd. Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter medför rätten att uttrycka sig utan påtryckning. Barnet ska ha möjligheten att uttrycka sina åsikter direkt eller genom en företrädare. I punkt 16 betonas det att barnet alltid har rätt att välja att inte medverka i ett ärende. Delaktigheten ska vara ett val, inte en skyldighet. Ytterligare bör barnets delaktighet i ett ärende ta hänsyn till ärendets natur och säkerställa att hörandet och uttryckandet av åsikter inte är skadligt för barnet (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Punkt 20 i den allmänna kommentaren menar att barnets förmåga att bilda och uttrycka sin åsikt bedöms baserat på ålder och mognad, och det kan inte antas att barnet inte kan uttrycka sina åsikter. Barnrättskommittén avråder fastställning av en åldersgräns som begränsar barnens rätt till delaktighet. För att säkerställa likvärdiga rättigheter för hörandet av alla barn, nämner allmänna kommentaren i punkt 21 att ickeverbal kommunikation bör betraktas och respekteras som en metod som möjliggör barns delaktighet. Ickeverbal kommunikation syftar på lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck, teckningar och målningar som till exempel små barn kan använda för att uttrycka sina åsikter. Man bör även förse barn med funktionedsättning likvärdiga möjligheter att bli hörda genom anpassade kommunikationsverktyg (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Allmänna kommentaren om artikel 12 har framställt fem steg som ska följas för att tillgodose barnets rätt att vara delaktig. Dessa steg måste anpassas efter varje enskilt fall (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Det första steget klargör de nödvändiga förberedelserna före hörandet av barn. Barnet ska före hörandet vara informerat om sin rätt att uttrycka sina önskemål och sin åsikt. Barnets ska också informeras om konsekvenserna som barnets åsikter kommer att ha för resultatet. I samband med detta ska barnet även få information om möjligheten att antingen kommunicera direkt eller genom en företrädare. Barnet ska vara väl informerat om hela processen och känna sig tryggt inför hörandet.

Det andra steget beskriver omständigheterna när barnet hörs. Miljön måste vara stöttande och barnet ska känna sig tryggt att uttrycka sin åsikt. Personen som hör barnet ska vara en vuxen som är involverad i ärendet och förmedla intresse för barnets åsikter. Enligt punkt 43 i den allmänna kommentaren är ett hörande som är utformat som ett samtal bättre än en ensidig utfrågning.

Det tredje steget omfattar bedömningen av barnets förmågor. Punkt 44 i den allmänna kommentaren specificerar: *”Om barnet är i stånd att bilda sig egna åsikter på ett rimligt och självständigt sätt måste beslutsfattaren ta barnets åsikter under övervägande som en viktig faktor för frågans avgörande. Bra metoder för att bedöma barnets förmågor måste utvecklas.”* (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Det fjärde steget klargör vikten av återkoppling till barnet efter hörandet. Återkopplingen är viktig för barnet och garanterar att barnets åsikt har beaktats i fallet. Om beslutet inte är enligt barnets önskemål och åsikt, ska detta motiveras för barnet på ett begripligt sätt.

Det femte och sista steget som ska följas när barn hörs är informerandet om rättsmedel vid önskan att överklaga. Om barnet upplever att hans åsikter blivit åsidosatta, ska barnet ha rätt att prata med en ombudsman eller person med liknande uppgifter. Punkt 46 betonar vikten med att barnet ska veta vem denna person är (direkt citerat): *”barn ska få veta vilka dessa personer är och hur man får tag i dem”* (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

Slutligen betonar punkt 134 i den allmänna kommentaren följande:

”Alla processer i vilka ett eller flera barn hörs och deltar ska vara: transparenta och informativa, frivilliga, respektfulla, relevanta, barnanpassade, inkluderande, understödda av utbildning, säkra och riskmedvetna, präglade av ansvarsskyldighet.” (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009).

3.2 Funktionsrättskonventionen

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, hädanefter kallad funktionsrättskonventionen, beskriver rättigheterna för personer inklusive barn med funktionsnedsättning. Syftet med denna konvention är att (direkt citerat): *främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde* (Socialdepartementet, 2014, s. 7). Funktionsrättskonventionen trädde i kraft i Finland och på Åland år 2016.

Funktionsrättskonventionen i sin helhet hittas här:

<https://guide.funktionsrattskonventionen.se/dina-rattigheter/funktionsrattskonventionen-artikel-artikel/artikel-7-barn-med-funktionsnedsattning/>

3.2.1 Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.
2. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.
3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Enligt artikel 7 ska barnets bästa prioriteras vid alla åtgärder som gäller barn med funktionsnedsättning. Kartläggningen av barnets bästa ska bedömas i samråd med barnet och barnet har rätt att fritt uttrycka sin åsikt. Barns åsikt ska beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Barn med funktionsnedsättning ska erbjudas det stöd som behövs för att möjliggöra delaktighet i ärenden som gäller dem (Funktionsrättsguiden, u.å.).

Artikel 7 betonar ytterligare att barn med funktionsnedsättning ska ha möjligheten att växa upp i sina familjer och erbjudas de stödåtgärder som behövs för att tillgodose denna rättighet. Ytterligare nämns det att dessa rättigheter även gäller barn vars föräldrar lever med funktionsnedsättning. Barn får ej diskrimineras på grund av vårdnadshavarens funktionsnedsättning (Funktionsrättsguiden, u.å.).

3.3 Landskapslag (2020:12) om socialvård

I januari 2021 trädde landskapslag (2020:12) om socialvård i kraft på Åland. Avsikten med socialvårdslagen är att främja klientorienteringen samt förstärka basservicen för barn och unga. Avsikten är även att sänka tröskeln till sökandet av vård och ge stöd i ett tidigt skede, vilket i sig ska minska behovet av ingripande åtgärder inom till exempel barnskyddet (Landskapslag (2020:12) om socialvård).

Detaljmotiveringen vad beträffar landskapslag (2020:12) om socialvård finns i lagförslag 21/2018–2019 och i viss mån hänvisas det i lagförslaget till regeringspropositionen för Finlands socialvårdslag (RP 164/2014 rd). Det finns även en tillämpningsguide (Ålands landskapsregering, 2020) för landskapslag (2020:12) om socialvård. Socialvårdslagen behandlar bland annat klientens, och därmed barns rättigheter gällande delaktighet vid kontakt med socialvården. Då det gäller utredningar av barnskyddsbehovet, finns bestämmelserna om utredning av barnskyddsbehovet fastställda i barnskyddslagen (FFS 417/2007) som tillämpas på Åland med vissa avvikelser. Enligt 26 § 3 mom. utreds barnskyddsbehovet i samband med bedömningen av servicebehovet, om det inte är tydligt att ärendet är av sådan karaktär att åtgärder inom barnskyddet inte behövs. Bestämmelserna gällande utredningar av servicebehovet fastställs i socialvårdslagen. Därmed beskriver denna studie även socialvårdslagen i förhållande till barns delaktighet. I detta kapitel beskrivs paragrafer och delar av landskapslagen (2020:12) som tangerar barns rätt till delaktighet.

Tillämpningsguiden i sin helhet hittas här:

https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/II_om_socialvard_2020-12_tillampningsguide_260820.pdf

Detaljmotiveringen i sin helhet hittas här:

https://www.lagtinget.ax/dokument/lagforslag-212018-2019-11280#_Toc5613280

1 § i socialvårdslagen beskriver syftet med lagen. Paragrafen betonar bland annat att syftet med socialvårdslagen är att främja och upprätthålla välfärd och social trygghet, minska ojämlikhet och främja delaktighet. Socialvården anses vara en del av, direkt citerat: *oundgänglig försörjning och omsorg*, som stipuleras i 19 § 1 mom. i Finlands grundlag (FFS 731/1999). Socialvårdslagen på Åland är inte samma socialvårdslag som i Finland, men motsvarar i hög grad Finlands socialvårdslag innehållsmässigt. Avvikelser har främst skett för att anpassa lagstiftningen i förhållande till det åländska samhället.

Enligt lagförslag nr 21/2018–2019 om socialvård är delaktighet i enlighet med 1 mom. 2 punkten, en förutsättning för en välfungerande åländsk socialvård samt minskad ojämlikhet och marginalisering

(Ålands Landskapsregering, 2019, s. 22). Enligt 1 mom. 3 punkten ska socialvårdslagen trygga tillräcklig socialservice. Tillräcklig socialservice beskrivs i lagförslag nr 21/2018–2019 om socialvård som tjänster vilka möjliggör att alla människor har förutsättningarna att leva som fullvärdiga individer i samhället (Ålands Landskapsregering, 2019, ss. 22-23).

Tillämpningsguiden för socialvårdslagen betonar att klientorienteringen, i enlighet med 1 mom. 4 punkten, är en värdegrund där varje klient ska ha samma rättigheter, och servicen anpassas efter varje klients individuella behov (Ålands landskapsregering, 2020, s. 8). Lagförslag nr 21/2018–2019 om 1 mom. 4 punkten nämner att, direkt citerat: *Klientorienteringen innebär att klienten från början ska delta i planeringen av socialservicen tillsammans med dem som producerar socialservicen, och att dialog ska föras om hur klientens behov kan uppfyllas så bra som möjligt genom de servicemöjligheter som står till buds* (Ålands Landskapsregering, 2019, s. 23).

4 § beskriver klientens intresse och de omständigheter och behov som ska beaktas för att säkerställa att klientens intresse tillgodoses. Denna paragraf motsvarar Finlands socialvårdslag och därmed beskrivs den med stöd av Regeringens proposition till riksdagen med förslag till socialvårdslag och vissa lagar som har samband med dem (RP 164/2014 rd).

1 mom. 1 punkten betonar vikten att bedömningen av vad som tryggar klientens och hans närståendes välfärd görs utifrån ett helhetsperspektiv. De stödåtgärder som klienten ges, ska evaluera möjliga framtida konsekvenser och sträva efter förebyggande åtgärder (RP 164/2014 rd, 2014, s. 104).

1 mom. 2 punkten stipulerar, direkt citerat: *stärkandet av klientens förmåga att klara sig självständigt*. Därmed är det viktigt att främja delaktighet genom stödjande åtgärder (RP 164/2014 rd, 2014, s. 105).

1 mom. 3 punkten fastställer att klienten ska få stöd vid rätt tidpunkt, vilket förutsätter att servicen ordnas i ett tidigt skede för att förhindra att klientens situation inte förvärras. Klientens ställning är en viktig faktor vid valet av stödåtgärder samt de individuella omständigheterna varje klient befinner sig i (RP 164/2014 rd, 2014, s. 105).

1 mom. 4 punkten kompletterar 3 punkten genom att betona vikten av klientens delaktighet i sina ärenden. Klientens, därmed även barns, självbestämmanderätt ska tas i beaktandet vid beslut om åtgärder som berör klienten.

1 mom. 5 punkten betonar beaktandet av den språkliga, kulturella och religiösa bakgrunden vad beträffar en klient. Vid beaktandet av klientens språkliga bakgrund avviker Åland från Finlands

socialvårdslag. Detaljmotiveringen för socialvårdslagen (2020:12) betonar att enligt 36 § i självstyrelselag (1991:71) är Åland ett enspråkigt svenskt landskap, till skillnad från resten av Finland som är tvåspråkigt (Ålands Landskapsregering, 2019, s. 25).

1 mom. 6 punkten fastställer att hänsyn ska tas till möjligheten att bäst trygga en utbildning som motsvarar klientens önskemål, anlag och andra färdigheter samt rätten till verksamhet som gynnar klientens delaktighet. Denna punkt motsvarar innehållet i 4 § barnskyddslagen som beskriver dess centrala principer (RP 164/2014 rd, 2014, s. 105).

Den sista punkten i 1 mom., d.v.s. 7 punkten, betonar, direkt citerat: *klientrelationens förtrolighet och samverkan med klienten*. Klientrelationens förtrolighet kan tillgodoses genom en transparent och ändamålsenlig verksamhet som genomsyras av respekt för klientens önskemål och åsikter (RP 164/2014 rd, 2014, s. 105). Dessutom framhäver 2 mom. att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt önskemålen och åsikter hos klienter som behöver särskilt stöd (RP 164/2014 rd, 2014, s. 105).

5 § betonar de omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av vad som är barnets bästa. Bestämmelsen avviker från Finlands socialvårdslag som använder begreppet barnets intresse medan den tillämpade landskapslagen (2020:12) om socialvård på Åland använt sig av begreppet barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen. Detaljmotiveringen beskriver att det i alla socialvårdsåtgärder som gäller barn, ska i första hand barnets bästa beaktas (Ålands Landskapsregering, 2019, s. 25). När det gäller barn ska utöver det som nämns i 4 § även särskild vikt läggas vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar bäst tryggar barnets behov.

1 mom. 1 punkten framhäver barnets rätt till en balanserad utveckling. Barnets vård ska anpassas i enlighet med barnets ålder och utvecklingsnivå enligt 2 punkten.

1 mom. 3 punkten betonar barns rätt till, direkt citerat: *en trygg uppväxtmiljö och såväl fysisk som psykisk integritet*, vilket enligt tillämpningsguiden för socialvårdslagen beskrivs som uppfostran innehållande uppmuntran, förståelse och trygghet. Barn ska inte utsättas för kränkande behandling (Ålands landskapsregering, 2020, s. 13). 1 mom. 4 punkten betonar tryggandet av självständighetsprocessen och växandet till att känna ansvar i samband med bedömningar inom socialvården. I detaljmotiveringen till socialvårdslagen beskrivs 1 mom. 4 punkten som barns rätt till delaktighet vid ärenden som gäller barnet. Tillämpningsguiden betonar att, direkt citerat: *vid bedömningen bör hänsyn tas till barnets åsikter i enlighet med barnets förmåga och med hänsyn till barnets egenskaper; barnets åsikter ska beaktas i förhållande till barnets ålder och utvecklingsnivå* (Ålands landskapsregering, 2020, s. 13).

Tillämpningsguiden framhäver även vikten av att den anställda inom socialvården vet hur man bemöter barnet och hur barnet bör ges möjlighet att vara delaktig i sitt ärende (Ålands landskapsregering, 2020, s. 13). Kraven på de anställda inom socialvården specificeras närmare i landskapslagen (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården.

10 § handlar om utvecklande av service och stöd i fostran. Denna paragraf avviker inte från Finlands socialvårdslag (Ålands Landskapsregering, 2019, s. 28). Enligt RP 164/2014 rd avses stöd i fostran, direkt citerat: *alla sådana åtgärder som baserar sig på myndigheternas samarbete och genom vilka man strävar efter att utveckla barnfamiljers och deras möjligheter i den omedelbara vardagsmiljön att främja en gynnsam fostran och utveckling för barnet* (RP 164/2014 rd, 2014, s. 107). I mom. 2 betonas även beaktandet av barns behov och önskemål då åtgärder utvecklas och implementeras.

30 § beskriver de centrala principerna för tillhandahållandet av socialvård enligt landskapslagen (2020:12) om socialvård. Denna paragraf avviker inte från Finlands socialvårdslag (Ålands Landskapsregering, 2019, s. 43). Socialvårdslagen genomsyras av klientens rätt till god vård utan diskriminering samt respekten för klientens självbestämmanderätt. Klienten får inte, utan rimliga grunder, diskrimineras på grund av kön, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller funktionsnedsättning (Ålands landskapsregering, 2020, p. 50). Tillämpningsguiden nämner ytterligare att klienten ska ha möjlighet till delaktighet, att socialservicens lokaler bör vara hemtrevliga och att klientens individuella behov och förutsättningar ska beaktas för att säkerställa att klienten känner sig trygg (Ålands landskapsregering, 2020, p. 51).

32 § fastställer villkoren för barns och unga personers rätt att uttrycka sina åsikter och önskemål. Vid utredningen av behovet av socialvård, ska särskild vikt läggas vid barnets åsikter och önskemål. Barnet ska ges tillräcklig information om ärendet för att kunna bilda sin åsikt (Ålands landskapsregering, 2020, pp. 52-53) med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Utredandet av barnets åsikt kräver finkänslighet och ska inte skada barnet. Utifrån bedömningen på barnets förmåga att bilda och uttrycka sin åsikt som baseras på barnets ålder och utvecklingsnivå, ska lämpliga metoder och hjälpmedel användas. Det bör understrykas att denna rättighet även omfattar rätten att inte uttrycka sin åsikt. Barns rätt till delaktighet vid sitt eget ärende är inte likställt med beslutsfattning (Ålands landskapsregering, 2020, p. 53).

36 § lyfter fram förhållandena som kräver en bedömning av servicebehovet. Bedömningen görs när en anställd inom socialvården fått kännedom om en person som behöver stödåtgärder. En socialarbetare i tjänsteförhållande ansvarar för bedömningen av servicebehovet hos barn. Inledningsvis ska en bedömning göras av brådskande behov. Bedömningen ska påbörjas utan

dröjsmål samt genomförs utan ogrundat dröjsmål. Vid utredningen av servicebehov hos barn tilläggs ytterligare ett krav att bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter att socialvården informerats om det möjliga servicebehovet och slutförs inom tre månader från att ärendet inletts.

Vid inledandet av bedömningen av servicebehovet ska klienten informeras om hens rättigheter och skyldigheter. Utredningar gällande barn ska utföras på ett finkänsligt sätt och barnets självbestämmanderätt bör respekteras om och när barnet väljer att uttrycka sina åsikter och önskemål. Barnskyddslagen innehåller vidare bestämmelser gällande utredningen av barnskyddsbehov i samband med servicebehovet. 26 § mom. 3 i barnskyddslagen specificerar att barnskyddsbehovet utreds i samband med bedömningen av servicebehovet, om det inte är tydligt att stödåtgärder inom barnskyddet inte krävs.

39 § framställer faktorerna som ska beaktas vid utformandet av en klientplan. En klientplan utformas när den anställde inom socialvården bedömt att stödåtgärder inom socialvården behövs.

Bedömningen baseras på utredningen av servicebehovet som stipuleras i 36 §. Klientplanen utarbetas tillsammans med klienten och syftet är att planen ska bestå av stödåtgärder som stärker klientens resurser på ett ändamålsenligt sätt (Ålands landskapsregering, 2020, pp. 64-65).

42 § fastställer att en klient inom socialvården har rätt till en kontaktperson under klientskapet. Behörighetskraven för en kontaktperson avses i landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården. Enligt tillämpningsguiden ska bedömningen för behovet av en egen kontaktperson göras med klienten senast under bedömningen av servicebehovet. Kontaktpersonen ska hjälpa klienten att främja genomförandet av de stödåtgärder som anses nödvändiga för klienten. En egen kontaktperson behöver inte utses om det bedöms vara uppenbart onödigt (Ålands landskapsregering, 2020, s. 69). Det är viktigt att uppmärksamma att en kontaktperson inte kan ersätta en intressebevakare (Ålands landskapsregering, 2020, s. 70).

46 § betonar i 1 mom. att en socialarbetare i tjänsteförhållande tillsammans med klienten och hens kontaktperson beslutar om de nödvändiga stödåtgärder varje klient behöver för att trygga hens välfärd i enlighet med klientens intresse, och vid ärende gällande barn i enlighet med barnets bästa som framställs i 5 §. Detaljmotiveringen som framställs i lagförslaget 21/2018–2019 förtydligar att syftet med denna paragraf är att förbättra tillgodoseendet av klientens intresse genom att beslutfattaren inte är densamma som kontaktpersonen (Ålands Landskapsregering, 2019, p. 60). Under en utredning av barnskyddsbehov är tjänsteinnehavaren som fattar beslut en socialarbetare och kontaktpersonen kan vara till exempel en socialhandledare eller en familjearbetare.

3.4 Barnskyddslagen

Finlands barnskyddslag (FFS 417/2007) tillämpas på Åland med undantag som stipuleras i landskapslag (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen. Barnskyddslagen och de angivna undantagen som fastställs i landskapslagen (2008:97) beskrivs i denna studie med stöd av lagens detaljmotivering som presenteras i *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till barnskyddslag och vissa lagar som har samband med den* (RP 252/2006 rd) och boken (titel fritt översatt) *Barnskyddslagen. Praxis och tillämpning*, som är skriven av Tapio Rätty (Rätty, 2019). Delar av boken har av den här studiens skribent översatts fritt från finska till svenska i syfte att bidra till en fördjupad förståelse för barnskyddslagen och dess tillämpning.

Detaljmotiveringen till den finska barnskyddslagen hittas i sin helhet här:

<https://finlex.fi/sv/esitykset/he/2006/20060252.pdf>

Barnskyddslagen tillämpas då det anses att ett barn är i behov av särskilt skydd. Barnskyddslagen beskrivs i denna studie med fokus på paragrafer som är centralt för barns rätt till delaktighet under utredningar av barnskyddsbehov.

1 § Beskriver barnskyddslagens syfte. Syftet är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd. Rätty (2019) betonar att syftet med lagen är att uppmärksamma barnets bästa samt betona vikten av delaktighet och rätten till särskilt skydd. Rätty lyfter även fram ansvaret som ligger på det offentliga maktutövandet, fritt översatt: *kommunerna och staten har ett ansvar att tillgodose tillräckliga resurser för att kunna erbjuda tjänster till familjer och barn* (Rätty, 2019, p. 2).

4 § stipulerar de centrala principerna för barnskyddet. Denna paragraf lyfter även fram att barnskyddet ska sträva efter att förebygga problem och ingripa tidigt för att förhindra utvecklandet av ytterligare problem som kan äventyra barnets utveckling och välfärd. Rätty (2019) betonar att (fritt översatt): *Barnskyddet grundar sig på frivillighet. Åtgärderna ska baseras på ett samarbete med familjen och barnet*. Ytterligare är det viktigt att anpassa åtgärderna enligt familjens och barns önskemål för att beakta barnets bästa (Rätty, 2019, p. 11). Barnskyddslagen ger dock lagstadgade möjligheter att göra insatser mot klientens och anhörigas vilja, om det inte går att ge ändamålsenliga insatser på frivillig väg. Detta kan bland annat ske vid brådskande placering (8 kap i barnskyddslagen), vid omhändertagande (9 kap i barnskyddslagen) samt vid begränsningar i vård utom hemmet (11 kap i barnskyddslagen).

Bedömningen av barnskyddsbehovet grundar sig i bland annat i att barnets bästa beaktas. Följande sju punkter i 4 § 2 mom ska beaktas vid barnskyddsinsatser, bland annat vid bedömning av barnskyddsbehovet.

I 2 mom. 1 punkten betonas rätten till en harmonisk utveckling och välfärd, samt barns rätt till fortgående mänskliga relationer. Vid bedömningen av barnets bästa ska betydelsen av barnets nära relationer från barnets perspektiv utredas enligt Rätty (2019 s. 16).

2 mom. 2 punkten betonar vikten av förståelse, ömhet, övervakning och omsorg med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Rätty understryker barnets rätt till bildning, trygga anknytningar och att vårdnadshavarnas personliga egenskaper och förmåga att uppfylla barnets behov vid bedömningen av barnets bästa beaktas (Rätty, 2019, p. 16).

2 mom. 3 punkten nämner barnets möjlighet till en utbildning som motsvarar barnets förmågor och önskemål. Enligt Rätty bör man ta hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå som betonas i punkt 2, samt barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund, som betonas i punkt 7 (Rätty, 2019, p. 17).

2 mom. 4 punkten betonar vikten av barns rätt till en trygg uppväxtmiljö samt fysisk och psykisk integritet. Vid bedömningen av åtgärder bör det valda alternativet garantera en trygg uppväxtmiljö för barnet (Rätty, 2019, p. 17). Denna rättighet betonas ytterligare i 1 §.

2 mom. 5 punkten nämner barns utveckling till självständighet och mognad till ansvarsfullhet.

I 2 mom. 6 punkten betonas barns rätt till delaktighet. Barns rätt till delaktighet definieras ytterligare i 5, 20, 21 §§. Barnets möjlighet till inflytande ska bedömas i enlighet med barnets ålder och utvecklingsnivå. Rätty (2019) tillägger att (direkt citerat, fritt översatt): *barnet ska tillförsäkras möjligheten att uttrycka sin åsikt och uppfattning* (Rätty, 2019, p. 17).

2 mom. 7 punkten nämner hänsynstagandet till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund. Beslutfattaren bör ha kännedom om barnets kultur och religion för att kunna avgöra det enskilda barnets bästa (Rätty, 2019, p. 17).

5 § stipulerar barns rätt till att uttrycka sin åsikt och sitt önskemål. Ett barn ska med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå tillförsäkras rätten att få information om sitt eget ärende samt möjligheten att framföra sin åsikt. Enligt Rätty (2019) ska barnet oavsett ålder alltid ha rätt att veta vad utredningen av barnets åsikt gäller (Rätty, 2019, p. 22). Särskild uppmärksamhet ska fästas vid barnets åsikter och önskemål då behovet av barnskyddsinsatser bedöms nödvändigt. Detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd fastställer att ju mognare och mera utvecklat ett barn är, desto större betydelse ska barnets

åsikter vara i ärendet (RP 252/2006 rd, 2006, p. 121). Då barnet uttrycker sin åsikt förutsätts det att barnet har fått tillräckligt mycket information som barnet kan grunda sin åsikt på.

Detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd betonar, direkt citerat:

Det är alltså fråga om att utreda barnets uppriktiga åsikt, vilket skall göras så att hänsyn tas till barnets självbestämmanderätt och identitet. Myndigheten skall vid utredandet av barnets åsikt på ett objektivt sätt informera barnet för att det skall kunna bilda sig en åsikt. Barnet bör fritt få bilda sig en uppfattning så att han eller hon verkligen förstår vad det är fråga om och vilka de tänkbara alternativen är. (RP 252/2006 rd, 2006, p. 121)

20 § beskriver hur barn ska ges möjlighet att vara delaktig i en utredning av barnskyddsbehov. Barns önskemål och åsikt ska utredas med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Paragrafen tillägger att utredningen av barnets åsikt inte ska utredas om det bedöms äventyra barnets hälsa eller utveckling och det anses uppenbart onödigt.

Barnet ska informeras om utredningen, men barnet får inte ta del av sådana uppgifter som bedöms äventyra hans utveckling. Såvida barnet inte kan höras direkt på grund av till exempel ung ålder, kan barnets åsikt även utredas med hjälp av personer som står barnet nära. Barns åsikt och uppfattning utreds i regel när barnet närmar sig skolåldern samt därefter (RP 252/2006 rd, 2006, s. 134). Rätty (2019) tillägger att barnets önskemål och åsikter ska beaktas i förhållande till ärendets karaktär och betonar att ju större inverkan ärendet har på barnets liv, desto större inflytande ska barnets åsikt ha vid beslutfattandet (Rätty, 2019, s. 182).

Detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd betonar, direkt citerat:

I utredningsarbetet bör även ingå direkt arbete med barnet oberoende av barnets ålder. I utredningen bör användas tillräckligt mångsidiga metoder för att få en täckande helhetsbild. Metoderna kan [sic] t.ex. intervju, observation, olika funktionella metoder eller formulär. De metoder som används bör göra det möjligt för alla parter att delta i arbetet. T.ex. när det gäller spädbarn, små barn och sådana barn som av en eller annan orsak har kommunikationssvårigheter, kan man observera växelverkan mellan barnet och föräldrarna samt barnet. (RP 252/2006 rd, 2006, pp. 146-147)

Då barnet medverkar i en utredning av barnskyddsbehov ska barnet kunna uttrycka sig fritt och det ska tas hänsyn till barnets omständigheter. Exempelvis bör sällskapet och platsen tas hänsyn till vid hörandet av barn. Det betonas att barnet har rätt att få information om en utredning av barnskyddsbehov som gäller barnet för att kunna bilda sin åsikt, men barnet ska även informeras om att det inte är barnet som fattar beslut, utan hörs i ärendet för att det ska vara möjligt att fatta beslut som är i enlighet med barnets bästa. Däremot har tjänstemännen en skyldighet att motivera och förklara beslutet för barnet, även då beslutet inte reflekterar och motsvarar barnets önskemål och åsikter. (Räty, 2019, ss. 183-184).

Hörandet av barn kräver förberedande arbete. Enligt Räty (2019) ska den som hör barnet ta reda på barnets namn, ålder, kön, utvecklingsnivå, kulturella bakgrund samt barnets fritidsintressen och annat som är relevant för det specifika ärendet före mötet med barnet. Det kan även vara lönsamt att utreda strukturen inom barnets familj (Räty, 2019, s. 189). Barnet ska tillförsäkras en trygg miljö under mötet med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Därutöver ska mötet helst ordnas på en plats som är bekant för barnet eller som barnet själv valt (Räty, 2019, s. 188). Likaväl som barnet har rätt till delaktighet och inflytande i ärendet som gäller barnet själv, har barnet även rätt att vägra medverka i utredningen (Räty, 2019, s. 189). Däremot betonar Räty (2019) att utredningen av barnets åsikter aldrig ska förhindras på grund av påtryckningar mot tjänstemännen och kan därav endast uteslutas om det äventyrar barnets hälsa och utveckling eller om barnet inte vill vara delaktig i ärendet (Räty, 2019, s. 186).

Vid utredningen av barnets åsikt är det viktigt att informera barnet om varför ett möte ordnas och hur informationen barnet ger kommer att användas. Det är även viktigt att barnet är bekant med utredaren för att främja att barnets verkliga åsikt kommer fram. Vikten av utredarens objektivitet för att undvika förutfattade meningar gällande barnets åsikt betonas av Räty (2019). Utredaren bör utgå från att ställa öppna frågor för att säkerställa utredningen av barnets verkliga åsikt. Dessutom bör utredaren undvika upprepadet av frågor som kan orsaka osäkerhet hos barnet, vilket i sin tur kan påverka svarens kvalitet. Under mötet med barnet ska anteckningarna om barnets åsikter vara autentiska, det vill säga antecknade i citatform utan analys (Räty, 2019, s. 190). Under mötet bör delaktigheten av tredje parter begränsas med hänsyn till barnets situation på grund av möjliga lojalitetskonflikter som kan påverka utredandet av barnets verkliga åsikt (Räty, 2019, s. 189). Förutom lojalitetskonflikter som kan uppstå på grund av närvaron av tredje parter, ska barnet inte heller känna sig hotad på grund av utredarens auktoritära position då detta också kan påverka och förvränga barnets åsikter. Därmed är det viktigt att anpassa språket till barnets ålder och utvecklingsnivå och hitta ett "gemensamt språk" med barnet (Räty, 2019, s. 191).

21 § stipulerar barnets rätt att föra talan i ett barnskyddsärende. Ett barn som fyllt 12 år har rätt att framföra sin åsikt i sitt eget ärende vid sidan av en vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Barn som fyllt 12 år har enligt **17 § 1 mom.** i barnskyddslagen rätt att föra talan i ärenden gällande omhändertagande, placering i vård utom hemmet och upphörande av omhändertagande. Detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd tillägger att rätten att föra talan vid övriga ärenden förutsätter att barnet fyllt 15 år (RP 252/2006 rd, 2006, pp. 135-136). Rätty (2019) betonar att (direkt citerat, fritt översatt): *I alla situationer ska barnets åsikt oavsett utredas, fast det skulle handla om ett yngre barn.* Rätty syftar i detta uttalande på ett yngre barn oavsett ska få vara delaktiga, trots vad som stipuleras i 21 § (Rätty, 2019, s. 185).

26 § behandlar inledandet av ett barnskyddsärende samt utredningen av barnskyddsbehovet. Rätty (2019) betonar att barnet inte anses som klient inom barnskyddet under utredningen (Rätty, 2019, s. 233). Behovet av barnskyddet utreds i samband med bedömningen av servicebehovet, om inte ärendet är av sådan karaktär att det tydligt anses att det inte är nödvändigt. Grunderna för utredningen av servicebehovet specificeras i 36 § i landskapslag (2020:12) om socialvård. Därmed inleds en barnskyddsutredning på ansökan eller när en socialarbetare eller någon annan anställd inom barnskyddet fått kännedom om ett barn vars behov av barnskydd bör utredas. Vid inledandet av en bedömning, ska socialarbetaren eller någon annan anställd inom barnskyddet omedelbart bedöma och avgöra om barnet har brådskande behov av barnskydd. Bedömningen av barnskyddsbehovet görs vanligtvis i samband med bedömningen av servicebehovet och ska påbörjas utan dröjsmål, senast den sjunde vardagen efter att ärendet mottagits, och slutföras inom tre månader. Dessa tidsbegränsningar stipuleras även i 36 § i socialvårdslagen (2020:12) om bedömningen av servicebehovet. Enligt Rätty (2019) tillför de lagstadgade tidsbegränsningarna på utredningstiden lika rätt till stöd för alla barn och familjer (Rätty, 2019, p. 234).

Rätty (2019) tillägger att en socialarbetare alltid ansvarar för utredningen och därmed kan socialtjänsten inom kommunerna inte köpa denna tjänst från utomstående aktörer. Däremot kan kommunerna samarbeta med privata aktörer för att exempelvis göra en utredning, men ansvaret för utredningen ligger alltid på en offentligt anställd socialarbetare. Detta grundar sig i 2 § Finlands grundlag, som fastställer att all offentlig utövande av makt ska grunda sig på lag. I Ålands fall är det år 2021 kommunernas socialtjänst (ett kommunalförbund) som ansvarar för kommunernas utredningar av barnskyddsbehov på Åland. I vissa fall kan en utredning av barnskyddsbehovet även göras inom barnskyddet vid kommunernas socialtjänst, exempelvis om det inkommit nu information om ett barn som redan är klient inom barnskyddet, eller då brådskande insatser (så som placering och/eller omhändertagande) är nödvändigt.

27 § beskriver grunderna för hur en klientrelation inom barnskyddet inleds. En klientrelation inom barnskyddet inleds om en socialarbetare bedömer att 1) barnets uppväxthållanden äventyrar eller inte tryggar barnets hälsa eller utveckling, 2) barnet genom sitt beteende äventyrar sin hälsa och utveckling, 3) barnet behöver tjänster och stödåtgärder enligt barnskyddslagen. Vid inledandet av en klientrelation inom barnskyddet, ska socialarbetaren utan dröjsmål informera barnet och vårdnadshavaren om att klientrelationen inleds, med beaktande av vad som föreskrivs i 11 § i lagen om klientens ställning och rättigheter. Rätty (2019) tillägger att information till föräldrarna i undantagsfall kan utelämnas om det anses vara barnets bästa (Rätty, 2019, s. 237).

29 § beskriver de omständigheterna som bör uppmärksammas när ett möte med barnet ordnas. Enligt detaljmotiveringen i RP 252/2006 rd är avsikten med denna paragraf att förbättra ett barncentrerat arbetssätt inom barnskyddet och fästa uppmärksamhet vid barnets perspektiv (RP 252/2006 rd, 2006, p. 149). Det betonas att den socialarbetare som ansvarar för bedömningen av barnets bästa eller någon annan anställd inom barnskyddet ska träffa barnet personligen tillräckligt ofta.

Rätty (2019) klargör att termen "tillräckligt ofta" inte har specificerats i lagen och därmed ska behovet för möten utvärderas och anpassas i relation till varje utredning. Lagen begränsar inte heller ordnandet av möten baserat på barnets ålder, men hänsyn bör tas till barnets ålder, ärendets natur, behov och barnets vilja att träffas (Rätty, 2019, p. 246).

Enligt 29 § har socialarbetaren rätt till att träffa barnet utan vårdnadshavarens samtycke om det anses vara barnets bästa med hänsyn till barnets ålder, utveckling och omständigheter. Däremot ska man sträva efter att samarbeta med barnets vårdnadshavare (Rätty, 2019, p. 246).

30 § innehåller bestämmelser om klientplanen som ska göras upp ifall att ett klientkap inom barnskyddet är nödvändigt. Klientplanen ska i första hand utformas tillsammans med barnet och vårdnadshavaren/havarna eller barnets lagliga företrädare. Om det finns ett uppenbart hinder för detta kan klientplanen utformas på annat sätt. Klientplanens syfte enligt RP 252/2006 rd (s.150) är att bedöma barnets och familjens situation som helhet och tillförsäkra klienten ett tillräckligt långvarigt stöd. Planen bör utreda barnets bästa, och en bedömning bör göras med hänsyn till hur olika åtgärder påverkar barns utveckling och uppväxt. På basis av klientplanen kan man planera behövliga och tillräckliga tjänster samt stödåtgärder för att tillgodose barnets bästa. Klientplanen ska justeras vid behov, men minst en gång per år (RP 252/2006 rd, 2006, s. 150).

Klientplanen ska baseras på utredningen av servicebehovet (Rätty, 2019, s. 250). Rätty (2019) tillägger även att (fritt översatt): *en förutsättning för att uppnå målen som specificerats i klientplanen är att*

utformandet av målen är ett resultat av växelverkan och samarbete mellan myndigheten, klienten och andra delaktiga. Klientens egen uppfattning om behovet av stödåtgärder ska antecknas i klientplanen, även när den inte stämmer överens med socialarbetarens/beslutfattarens bedömning. (Räty, 2019, s. 250)

32 a § handlar om barnets och barnets lagliga företrädarens och/eller vårdnadshavarens rätt till information om tillgängliga rättsmedel. Barnet, de lagliga företrädarna och/eller vårdnadshavaren har rätt till information om tillgängliga rättsmedel i samband med beslut. Informationen ska ges utan dröjsmål. Dessutom ska hänsyn tas till barnets ålder och utvecklingsnivå vid val av kommunikationsmetoder när barnet informeras. Om barnet varit i ett tillstånd så att barnet inte haft förutsättningar att förstå beslutet i samband med begränsningar, brådskande placering eller omhändertagande, ska informationen ges till barnet när hen kan förstå det. Paragrafen nämner ytterligare att barnets vårdnadshavare i enlighet med barnskyddslagens **89 §** ska ges information om beslut och möjlighet att söka ändring i ärenden gällande till exempel brådskande placering och omhändertagande av barn. 89 § föreskriver även att barn som fyllt 12 år också har rätt till att söka ändring i ett barnskyddsärende som gäller barnet själv (RP 237/2018 rd, 2018).

39 a § fastställer bestämmelserna gällande utredningen av de delaktigas åsikter samt dess undantag i samband med brådskande placering. De delaktiga som anses vara relevanta för utredning, så som vårdnadshavare och andra personer som ansvarar för barnets vård, ska höras innan beslut om brådskande placering enligt **38 §**. Brådskande placering anses nödvändigt enligt 38 § om barnet befinner sig i omedelbar fara. Utredningen av de delaktigas åsikter behöver inte utföras om det skulle medföra ett dröjsmål som skulle äventyra barnets hälsa, utveckling eller säkerhet. Om de delaktigas åsikter inte utretts före en brådskande placering, ska personen/personerna informeras om placering snarast möjligt efter händelsen. De delaktiga ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt samt få information om tillgängliga rättsmedel i enlighet med 32 a § i barnskyddslagen.

42 § betonar barnets rätt till att uttrycka sin åsikt före beslut fattas om omhändertagande och vård utom hemmet i enlighet med 43 §. I regel ska barnets åsikt alltid utredas, även om det inte beaktas i beslutet (Räty, 2019, s. 405). Barnets vårdnadshavare och personer som svarar eller nyligen svarat för barnets vård och fostran ska höras i ärenden som gäller omhändertagande och vård utom hemmet. Beaktandet av barnets bästa kan tillföra begränsningar till hörandet av barnets vårdnadshavare. Dessa begränsningar kan tillämpas, om till exempel barnet inte själv har kontakt med hens vårdnadshavare eller den som ska höras. Därmed kan det bedömas onödigt eller skadligt för barnet, och då bör hörandet av vårdnadshavare utelämnas.

3.5 Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000), hädanefter kallad klientlagen, tillämpas på Åland med undantag som specificeras i landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård. Barnets delaktighet i samband med klientlagen beskrivs i denna studie med stöd av detaljmotiveringen i Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med de (RP 137/1999 rd). De centrala principerna i klientlagen utformas av klientens självbestämmanderätt inom socialvården, rättsskydd samt bemötande (RP 137/1999 rd, 1999, s. 20).

Detaljmotiveringen för klientlagen i sin helhet hittas här:

https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Documents/rp_137+1999.pdf

1 § beskriver lagens syfte. Syfte med lagen är att förbättra klientmedverkan, förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till god service och gott bemötande inom socialvården. Dessa principer ska implementeras vid bland annat en utredning av barnskyddsbehov. Detaljmotiveringen samt klientlagens 8 § lyfter fram klientens självbestämmanderätt som förutsätter att klienten har möjlighet att uttrycka sina behov, önskemål och åsikter. Dessa önskemål och åsikter ska beaktas vid beslutsfattning (RP 137/1999 rd, 1999, s. 20). Rätten till delaktighet och växelverkan mellan klienten och socialvårdspersonalen har som syfte att främja förtroendefulla klientrelationer och gott bemötande (RP 137/1999 rd, 1999, s. 20).

4 § betonar klientens rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande. Denna paragraf förbjuder diskriminering och betonar vikten av att klientens integritet respekteras. Klientens önskemål, åsikter, individuella behov, modersmål och kulturella bakgrund ska beaktas vid ordnandet av socialvård. Ytterligare nämner 2 mom. att klientens fördel ska beaktas, vilket kan tolkas som barnets fördel när socialvård ordnas för barn och dess familj/anhöriga. Gällande språk vid ordnandet av service i 3 mom. är Åland ett undantag i förhållande till resten av Finland eftersom service i regel endast ordnas på svenska på Åland. Detta förtydligas i 36 § i självstyrelselagen där det stipuleras att landskapet är enspråkigt svenskt. Ytterligare bestämmelser om service på andra språk stipuleras i 23 § i förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland som fastställer att en myndighet ska anlita tolk i ärenden som behandlar en klient med allvarlig hörsel- eller talskada. Tolk bör enligt 23 § även anlitas om en part inte behärskar svenska. Tolkning innebär även skriftlig översättning (Ålands lagting, 2007).

Detaljmotiveringen för klientlagens 4 § betonar jämlikhetsprincipen och beskriver bland annat att alla människor är likställda. Däremot förutsätter inte alla människors likställdhet att alla ska ha samma rättigheter och skyldigheter (RP 137/1999 rd, 1999, ss. 21-22). Detta är centralt gällande barns rätt till delaktighet och bedömningen om omständigheterna för varje unikt barn att medverka i ett ärende som gäller barnet själv.

5 § beskriver klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen. Socialvårdspersonalen ska informera klienten om hans rättigheter och skyldigheter samt olika åtgärdsalternativ och deras betydelse för klientens ärende. Inom barnskyddet innebär detta att socialarbetaren eller någon annan anställd inom barnskyddet ska informera barnet om hans rättigheter och åtgärdsalternativ på ett sätt som tar hänsyn till barnets ålder, utvecklingsnivå, modersmål och kulturella bakgrund. Informationen ska ges på eget initiativ och inte på klientens begäran (RP 137/1999 rd, 1999, s. 22).

Detaljmotiveringen för klientlagens 5 § förtydligar, direkt citerat:

”En viktig förutsättning och metod när det gäller att förbättra möjligheterna för klienten att utöva medbestämmande är att trygga rätten till information. Bestämmelsen hör således samman med klientens självbestämmanderätt. För att klienten kunna delta i och påverka behandlingen och avgörandet av sin sak, måste klienten dessförinnan ha tillräckligt med information om olika alternativ och deras verkningar.” (RP 137/1999 rd, 1999, s. 22)

Rätten att få redogörelse för olika åtgärdsalternativ beskrivs ytterligare i 31 § i socialvårdslagen, som hänvisar till förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland, klientlagen (FFS 812/2000) och landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård. 28 § i förvaltningslagen (2008:9) beskriver när man ska höra en part, men även då man inte behöver höra en part. Man kan välja att inte höra en part enligt 28 § ifall att 1) yrkandet lämnas utan prövning eller omedelbart avslås såsom ogrundat, 2) ärendet gäller besättande av tjänst, antagande till frivillig utbildning eller betygssättning, 3) ärendet gäller tilldelning av stipendium eller något jämförbart förhållande som gäller beviljande av en sådan förmån som grundar sig på bedömning av sökandens egenskaper, 4) hörandet kan äventyra syftet med beslutet eller om det dröjsmål som hörandet medför i behandlingen av ärendet orsakar betydande skada för människors hälsa, den allmänna säkerheten eller miljön, 5) ett yrkande som inte rör någon annan part godkänns eller 6) hörandet av någon annan orsak är uppenbart onödigt. Tillämpningsguiden för socialvårdslagen hänvisar ytterligare till 23 § i förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland gällande tolkningstjänster för

personer med funktionsnedsättning (Ålands landskapsregering, 2020, s. 52). 23 § i förvaltningslagen (2008:9) beskrivs i denna studie närmare i samband med 4 § i klientlagen.

7 § gäller klientens service- och vårdplan. Vad beträffar utredning av barnskyddsbehov motsvarar 7 § i klientlagen en klientplan enligt 30 § i barnskyddslagen eller en klientplan enligt 39 § i socialvårdslagen. Klientlagen betonar att en plan alltid ska lämnas när socialvård ges, om det inte är uppenbart onödigt. Vid utredningar av barnskyddsbehov anses denna plan nödvändig när socialarbetaren bedömer att barnet är i behov av vidare stödåtgärder inom barnskyddet. En utredning av barnskyddsbehov kan även utmynna i att andra stödbehov konstateras som inte innefattar barnskydd, då kan även en service- och/eller vårdplan vara aktuell. Målet med service- och vårdplanen är, lika som med klientplanen i barnskyddslagen, att främja klientens omständigheter i enlighet med klientens önskemål och åsikter (RP 137/1999 rd, 1999, s. 24).

8 § betonar klientens självbestämmanderätt och rätten till medbestämmande. Klientens önskemål ska i första hand beaktas och självbestämmanderätten respekteras. Vid utredning av barnskyddsbehovet ska detta göras med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Detaljmotiveringen för klientlagen förtydligar att klientens självbestämmanderätt förutsätter förståelsen för ärendet och dess åtgärdsalternativ samt förmågan att bedöma konsekvenser av de olika åtgärdsalternativen (RP 137/1999 rd, 1999, s. 24). På vilket sätt barnet ska göras delaktig och självbestämmande främjas vid utredningar av barnskyddsbehov står det mera om i barnskyddslagen.

10 § fastställer minderårigas klienters ställning i samband med klientskap inom socialvården. Paragrafen stipulerar att minderårigas önskemål och åsikt ska utredas och beaktas med hänsyn till klientens ålder och utvecklingsnivå. I alla ärenden inom offentlig och privat socialvård som gäller en minderårig, ska hans intresse beaktas i första hand. Detaljmotiveringen för klientlagen lyfter fram utmaningen med att barn inte alltid har möjlighet att delta i uppgörandet av en vård-, klient- och/eller serviceplan på grund av ung ålder och tvister. Detaljmotiveringen påpekar också oro om att det inte alltid finns tillräckligt med tid att höra och tolka barnets känslor på rätt sätt (RP 137/1999 rd, 1999, s. 26).

11 § framställer grunderna till utlämnandet av uppgifter till klienten och dennes företrädare. Klienten och företrädaren har rätt att få ta del av uppgifter och handlingar som gäller klienten själv i enlighet med vad som föreskrivs i 13-15b §§ i landskapslag (1977:72) om allmänna handlingars offentlighet. Däremot gäller 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (FFS 621/1999) för 11 § 3 mom. i klientlagen. 11 § 3 mom. beskriver en minderårigs rätt att förbjuda att upplysningar görs om ärendet gällande den minderåriga till den lagliga företrädaren.

Detta kan dock endast göras om det inte uppenbart strider mot den minderåriges intresse. Hänsyn ska även tas vad beträffar den minderåriges ålder, utvecklingsnivå samt sakens natur.

Detaljmotiveringen för klientlagen betonar att förbudet måste även utfärdas av en grundad anledning (RP 137/1999 rd, 1999, s. 29).

4. Yrkesverksammas erfarenheter: enkät och enkätsvar

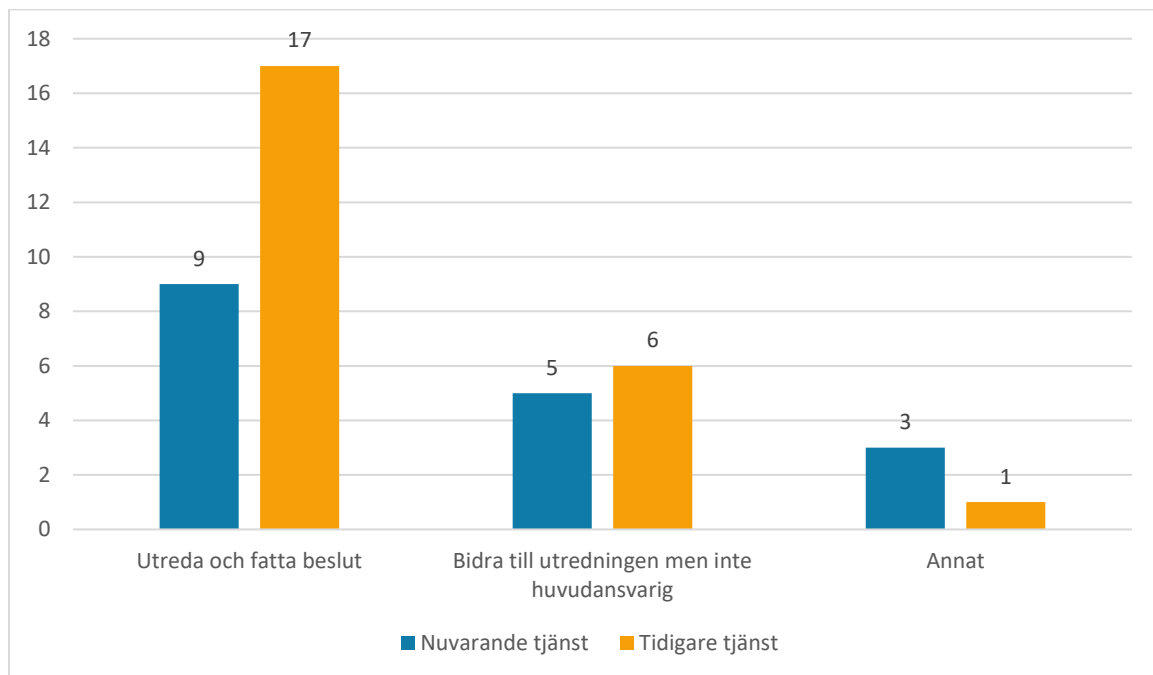
För att analysera vilka förutsättningar de yrkesverksamma har vad gäller att tillgodose de krav som konventionerna och lagarna ställer gällande barns rätt till delaktighet, har en enkät skickats ut till de yrkesverksamma som arbetar eller tidigare arbetat med att utreda barnskyddsbehov på Åland. Enkätundersökningen har som syfte att betonade yrkesverksammas perspektiv och tolkningen baseras på respondenternas svar. För att fånga upp så många erfarenheter som möjligt skickades enkäten ut brett. Enkäten har besvarats av 24 respondenter, varav 16 har besvarat hela enkäten. De resterande 9 har inte besvarat frågorna gällande barns rätt till delaktighet vid barnskyddsutredningar på Åland. I enstaka fall kan någon av de 9 vara personer som missförstått fråga 3 i enkäten, och därav har enkäten avslutats. Därefter kan personen åter ha svarat på enkäten för att svara korrekt på fråga 3, och fortsätta med resterande frågor.

I enkätundersökningen användes termen barnskyddsutredningar. Noteras dock att termen som används i lagtexten, är utredning av barnskyddsbehov. Enkäten syftade på utredningar av barnskyddsbehovet, trots att termen barnskyddsutredning användes. Det kan vara att någon respondent tolkat barnskyddsutredning som någon annan form av utredning inom barnskydd. I detta kapitel nämns termen barnskyddsutredning vid flera ställen, detta eftersom det är termen enkäten använde sig av.

24 av respondenterna valde att svara på frågan om deras nuvarande tjänst och dess koppling till barnskyddsutredningar, varav 14 har angivit att de arbetar med utredningar i sin nuvarande tjänst, medan tio har angivit att de inte arbetar med barnskyddsutredningar just nu. 19 av respondenterna har angivit att de i sin tidigare tjänst arbetat med barnskyddsutredningar medan de resterande fem inte har gjort det.

Den tredje frågan uteslöt de respondenter som inte har erfarenhet av att jobba med barnskyddsutredningar och avbröt enkäten för de respondenter som inte var aktuella för denna enkätundersökning. Av 23 svar på fråga 3 svarade 15 att de arbetar eller har arbetat med utredningar och åtta svarade att de inte har erfarenhet gällande utredning av barns barnskyddsbehov.

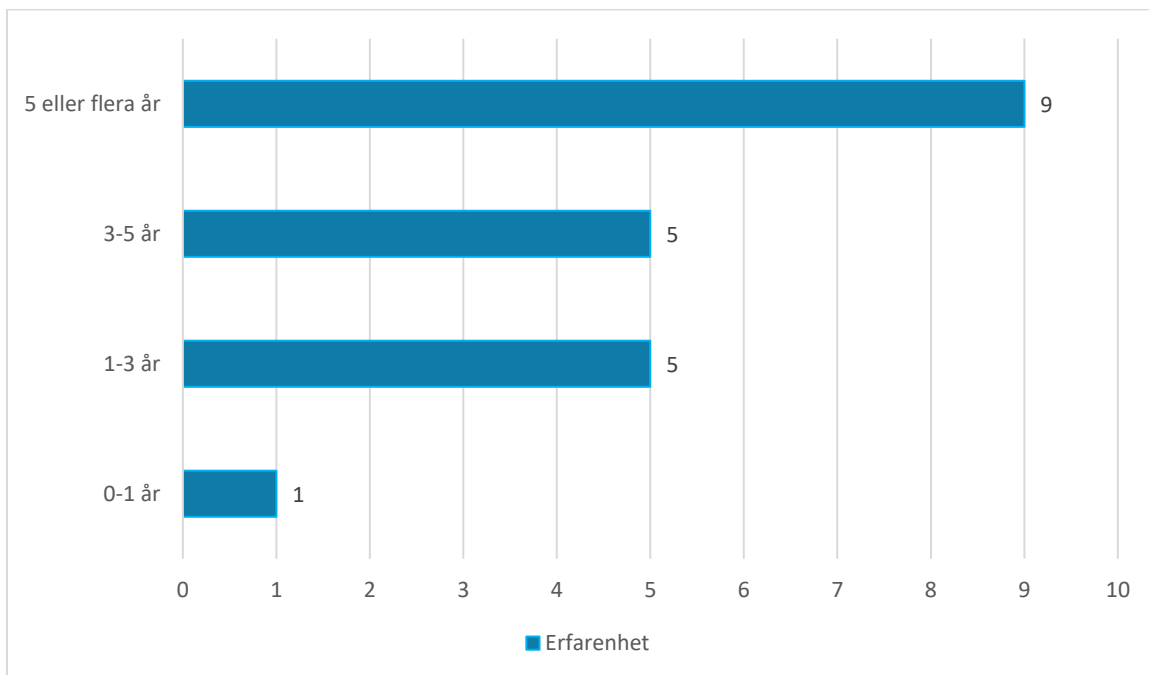
Diagram 2: Vilken roll har du/hade du i tjänsten då du utreder/utrett barns barnskyddsbehov?

Totalt 14 svarade på fråga 4 om rollen de har i sin nuvarande tjänst och valde totalt 17 svarsalternativ, då det var möjligt att välja flera svarsalternativ. Nio respondenter har angivit att de arbetar med att utreda och fatta beslut vid barnskyddsutredningar i sin nuvarande tjänst, och fem bidrar till utredningen, men är inte huvudansvariga. Tre av respondenterna har angivit att de arbetar med annat, så som familjearbete samt korrekturläsning, rättning och godkännande av utredningar. Dessutom har en av respondenterna angett i svarsfältet "Arbetar nu inte alls i barnskyddsärenden".

17 av de som i sin tidigare tjänst arbetat med barnskyddsutredningar har angivit att de arbetat med att utreda och fatta beslut och sex har bidragit till utredningen, men inte varit huvudansvariga. En av respondenterna har angivit att de jobbat med annat, så som korrekturläsning, rättning och godkännande av utredningar.

Diagram 3: Uppskatta hur länge du utrett barns barnskyddsbehov

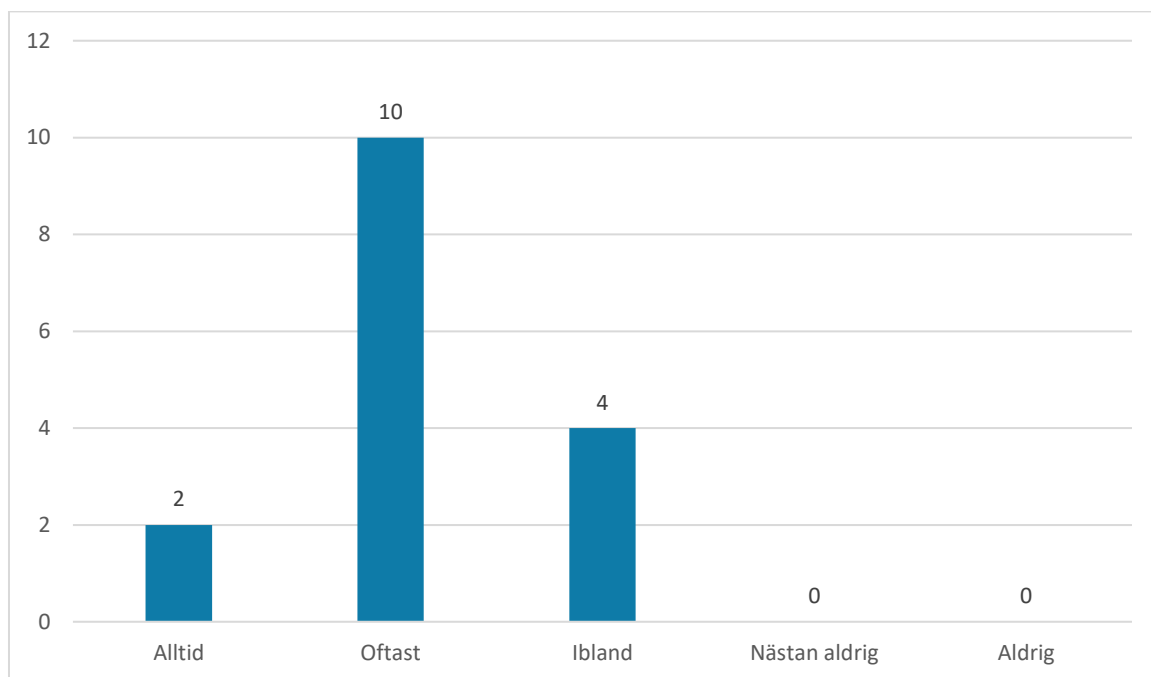
Totalt 20 svarade på fråga 6 gällande erfarenhet med barnskyddsutredningar. Nio av respondenterna har angivit att de arbetat med barnskyddsutredningar i 5 eller flera år. Fem har arbetat med utredningar i 3 till 5 år och fem har arbetat med det i 1 till 3 år. Slutligen har en av respondenterna angivit att de har under ett års erfarenhet gällande barnskyddsutredningar.

15 av respondenterna valde att svara på fråga 7 "Vad betyder barns delaktighet när det gäller utredning av barnskyddsbehov för dig?"

Illustration 2: Illustration med direktcitat på fråga 7 om definitionen på delaktighet

Diagram 4: Upplever du att barnet är delaktigt då du utrett/utreder ett barnskyddsbehov?

Totalt 16 svarade på fråga 8 gällande upplevelser om barnets delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehov som respondenten utrett. Åtta av respondenterna har kommenterat sitt svar i fri text. Svartalternativen bestod av "Alltid, oftast, ibland, nästan aldrig, aldrig" varav två upplevde att barn alltid är delaktiga då de utrett ett barnskyddsbehov. Tio har angivit att barn oftast är delaktiga och fyra att barn ibland är delaktiga. Ingen av respondenterna har angivit att barn nästan aldrig eller aldrig är delaktiga vid utredningar.

Respondenternas kommentarer på fråga 8:

"Sällan finns det tillräcklig tid för att skapa verklig delaktighet."

"Barnet själv kan vägra samtala eller om barnet själv är så litet att den inte själv kan föra sin talan, tex pga. ålder dvs ännu inte börjat prata."

"Det beror mycket på barnets ålder. Det är svårt med små barn."

"Men delaktigheten skulle behövas ökas."

"Oftast fanns det för lite tid för att göra arbetet grundligt"

"Finns svårigheter då barnet ibland inte vågar, vill eller kan vara delaktig på grund av olika orsaker i hemmet."

"Barnets ålder avgör delaktigheten. Riktigande har varit 12 år."

”Tid finns inte att göra utredningar rätt och riktigt.”

Fråga 9 handlar om metoder som används för att tillgodose barns rätt till delaktighet. Frågan är indelad i fyra delar och gäller metoder som används a) vid informerandet om utredningen, b) metoder som används när barnet hörs och barnets åsikter utreds, c) metoder som används i slutskedet av utredningen vid beslutfattandet samt d) metoder som används för att möjliggöra delaktighet för barn med särskilda behov, så som funktionsnedsättning eller kommunikationssvårigheter.

Totalt 14 svarade på frågan gällande metoder som används när barnet informeras om utredningsprocessen. Nedan hittas några citat på svaren. Alla svar i sin helhet förvaras vid Ålands Ombudsmannamyndighet.

”Samtal, bildmaterial, barnrättsboxen (maskrosbarn), kunskapsguiden.se och så vidare. Det är svårt att säga vad en använder och inte då individuella alternativ måste hittas för varje barn. Men det viktiga är att alltid ge dem information utifrån barns ålder och mognad, att ta sig tid och inte jäkta igenom samtalen. Viktigt att beakta lagstiftningen och bryta ner alla steg i processen.”

”Samtal, jag har inte använt någon särskild metod.”

”Varierar beroende på barnets ålder och ärendets karaktär.”

”Inspiration av BBIC, Signs of Safety, och COPE 3–12 år (olika strategier från kursen)”

Totalt 14 svarade på frågan om metoder som används när barnet hörs och när barnets åsikter utreds. Nedan hittas några citat från svaren.

”Upprepade samtal enskilt med barnet under relativt lång tid.”

”Utredning: Samtal minst en gång per utredning. Dock beror antalet samtal på ärendets typ och hur mycket tid jag haft till mitt förfogande (arbetsbelastning). Känslokort används för att öppna upp samtal, eller stämna av. Inslag av Sign of Safety's "Tre hus" samt "Genogram" för att kartlägga nuläge, önskemål, och nätverk/viktiga personer för barnet etc. Skattningsverktyg Child Session Rating Scale (CSRS) har använts för att samtala kring barnets livssituation. Barnets perspektiv journalförs som "Barnsamtal". Återkoppling/uppföljning på telefon, textmeddelanden och facetime. Barnet hörs inför beslut/ansökan om omhändertagning/brådskande placering, eller placering inom öppenvården. Hörande kan ske vid ett enskilt möte, eller i samband med utredning.”

”Samtal med barnet ensamt, gärna flera gånger i en trygg miljö tex skola eller dagis.”

Totalt 12 svarade på frågan om metoder som används i slutskedet av utredningen, det vill säga vid beslutfattandet, hur barnet informeras om beslutet och hur barns åsikter beaktats i beslutfattandet. Nedan hittas några citat från svaren.

”Under enskilt samtal med barnet (som känner mig bra vid det här laget) redogör jag för vad jag uppfattat och vad jag har för avsikt att rekommendera. Jag fattar inte beslut men vill på det sättet försäkra mig om att jag kan föra fram barnets syn och vilja så bra som möjligt.”

”I en del fall har beslutsalternativ diskuterats med barnet på förhand i samband med utredning, dvs vid fysiskt möte. Överenskommelse med barnet kan göras kring hur barnet vill att kontakten med sin handläggare/kontaktperson ska se ut, och även återkopplingen. I andra fall har beslut fattats och delgetts barnet i efterhand av handläggare, kontaktperson eller barnets föräldrar, samt brev skickats. Maskrosbarns kortlek med frågor till sin socialarbetare har använts för att fånga upp barnets tankar som kanske inte annars skulle ha kommit fram.

Hur barnet informeras om vilken vikt barnets åsikter slutligen har är ett gissel. Barnet får veta att dess åsikt är viktig. Då det saknats interna metoder/rutiner för hur barnets åsikt ska vägas in i beslutfattandet samt hur vi bör förebygga att barn hamnar i otrygga situationer när föräldrar delges barnets perspektiv (med samtycke) är det följaktligen svårt för barnet att få en verklig förståelse för vilken betydelse deras röst har. Barnet delges utrednings slutsats anpassat efter barnets mognad och ålder. Barnet kan tekniskt sett välja att inte samtycka till eller ta del av en föreslagen insats.”

”Här görs nog skillnad på barnets ålder. Använder inte specifika metoder. I träff och samtal med barnet vid hembesök exempelvis diskuteras med barnet om beslut.”

Den sista delen av fråga 9, om metoder som används för barn med särskilda behov, besvarades av 13 personer. Nedan hittas några citat från svaren:

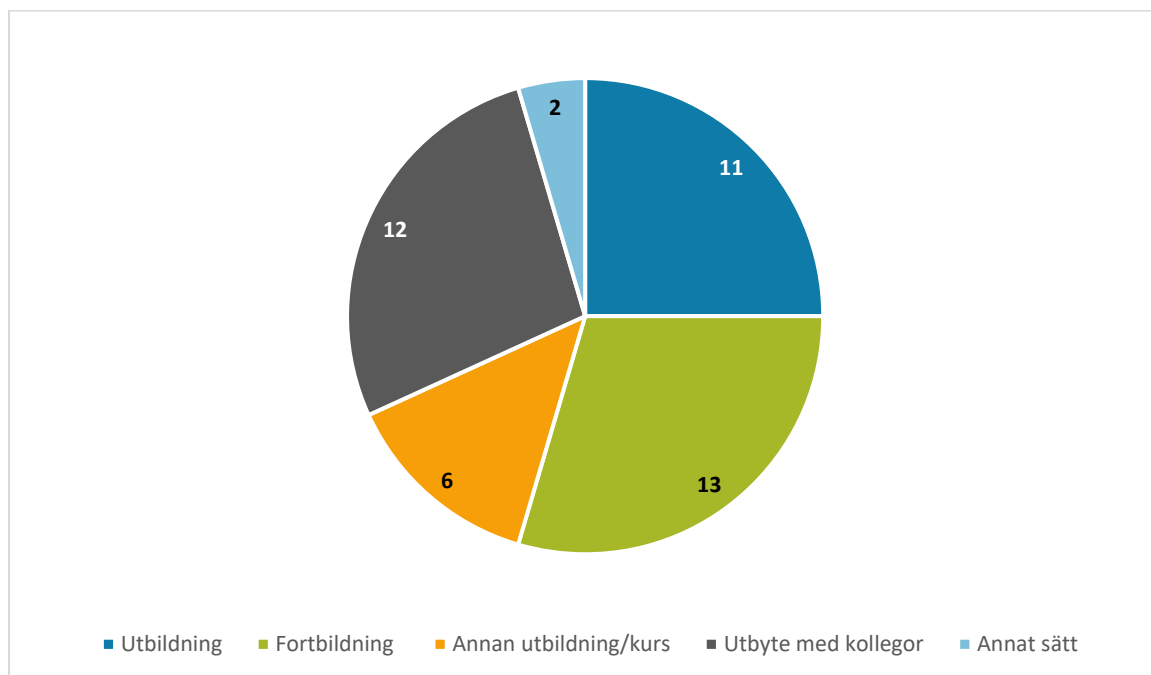
”Det har jag ingen bra metod för annat än att anpassa kommunikationen så bra som möjligt.”

”Bilder, känslkort, rita. Att assistent eller annan utomstående deltar och tolkar med genom att t ex berätta vad ett barn säger via teckenspråk. Att samtalet genomförs i en miljö som upplevs trygg för barnen och som har de förutsättningar som krävs utifrån ev. Funktionsnedsättning”

”Alternativ kommunikation utöver de övriga metoderna.”

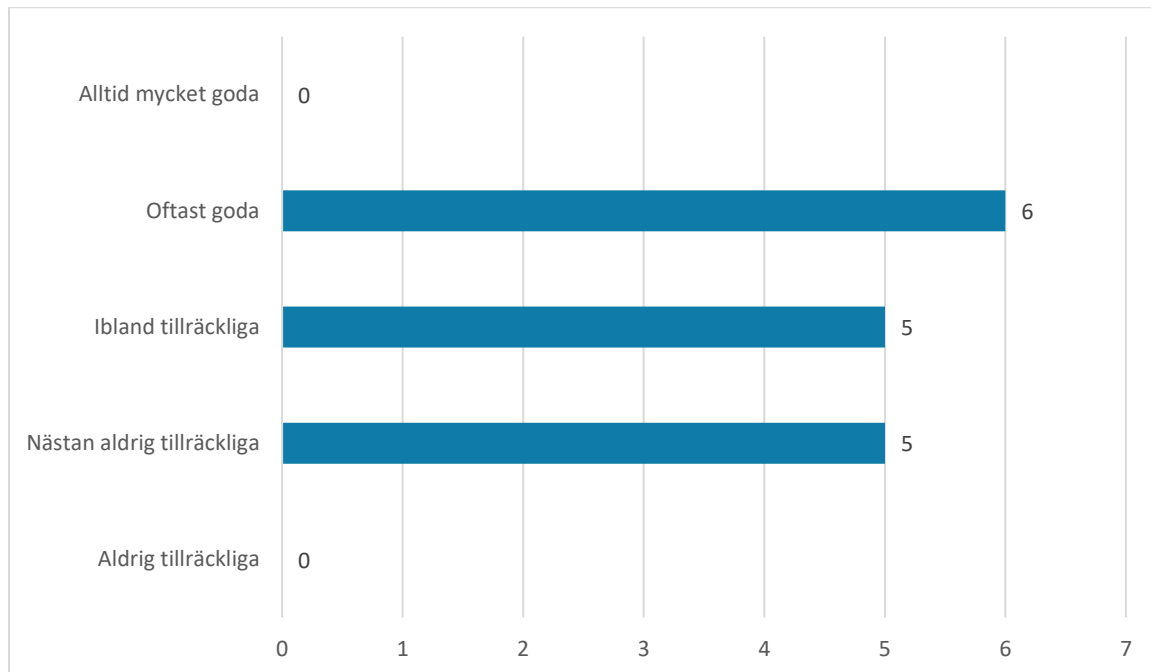
”Inga specifika metoder, men beslut kan då läggas fram tillsammans med någon som arbetar när barnet och med dess funktionshinder. Försöker hitta vägar att kommunicera tal, skrift, bild, tolkar m.m. finns det andra personer runt barnet kan dessa användas som hjälp och stöd till barnet att förstå.”

Diagram 5: Vad har du lärt dig de metoder du använder?

Fråga 10 fokuserar på inläringen av metoder som används av de som arbetar med utredningar av barnskyddsbehov. Totalt 16 svarade på frågan med sammanlagt 44 valda alternativ på grund av möjlighet att välja flera svarsalternativ. Elva av respondenterna har lärt sig om metoder under sin utbildning och 13 under fortbildning på det ställe de arbetar eller har tidigare arbetat på. Sex av respondenterna svarade att de lärt sig metoder under en annan utbildning eller kurs. Tolv anger att de lärt sig metoder genom utbyte med kollegor på sin arbetsplats. Slutligen har två angivit att de lärt sig metoder på ett annat sätt, som i kommentarsfältet beskrivs som *”Självstudier, forskning, teori”* och *”Eget initiativ”*.

Diagram 6: Hur upplever du förutsättningar vad gäller att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning?

Totalt 16 svarade på fråga 11 om de upplevda förutsättningarna för att tillgodose barns delaktighet i barnskyddsutredningar. Sex av respondenterna svarade att förutsättningarna oftast är goda, fem tycker att förutsättningarna ibland är tillräckliga, likaså tycker fem att förutsättningarna nästan aldrig är tillräckliga. Några av respondenterna valde att kommentera sina svar på följande sätt:

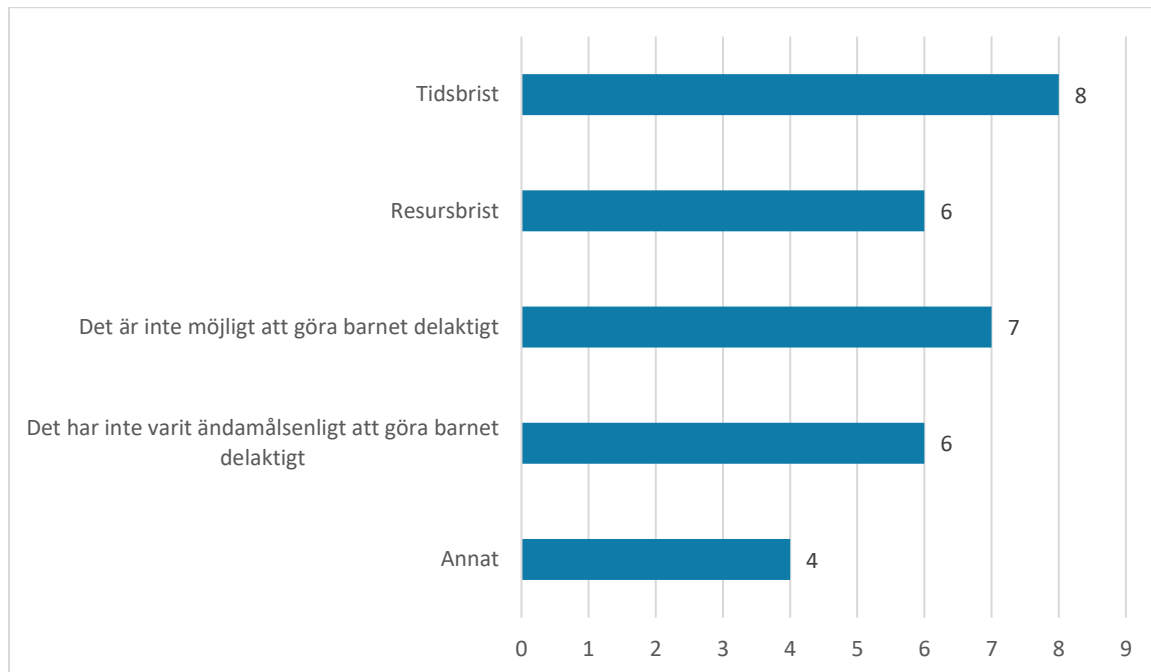
”Skulle vilja träffa barnen mer”

”För hög arbetsbelastning”

”Barn är ofta lojala mot sina föräldrar”

”Hög arbetsbelastning, tidsbrist, motstånd hos föräldrar inverkar.”

Diagram 7: Om du inte har haft förutsättningar för att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning, vad beror det på?

15 av respondenterna svarade på fråga 12 och motiverade varför de upplever att förutsättningarna för att göra barn delaktiga i barnskyddsutredningar är bristfälliga. Totalt 36 svarsalternativ valdes, då det var möjligt att välja flera svarsalternativ. Åtta av respondenterna har angivit tidsbrist som en faktor och sex tycker att resursbrist påverkar tillgodoseendet av delaktighet. Sju har angivit att det inte är möjligt att göra barn delaktigt samt sex anger att det inte varit ändamålsenligt att göra barnet delaktigt. Fyra av respondenterna valde svarsalternativet *Annat* och motiverade de upplevda bristfälliga förutsättningarna på följande sätt:

”Svårt med små barn”

”Barnets ålder”

”Vårdnadshavarens ovilja”

”Vårdnadshavarens ovilja att låta barn vara delaktigt”

Dessutom valde fem av respondenterna att kommentera sina svar på följande sätt:

”Barn är lojala med sina föräldrar, svårt att komma vidare”

”För många klienter per socialarbetare, brist på fortbildningar”

”Hög arbetsbelastning gör att tid för samtal med barn och dess nätverk kraftigt reduceras”

”Föräldrar hindrat eller att barnet vägrat”

”Barnet vill inte träffa barnskydd, vågar inte ge oss information, rädsla, påverkan hemifrån”

Totalt 13 valde att svara på fråga 13 om vilka faktorer respondenterna anser försvåra barns delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland.

Illustration 3: Direkttcitat på fråga 13 om faktorer som i respondenternas uppfattning försvårar barn delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland

Tolv av respondenterna svarade på fråga 14 gällande respondenternas förslag på hur man skulle ytterligare kunna främja barns rätt till delaktighet inom barnskyddsutredningar på Åland.

Illustration 4: Direkttcitat på fråga 14 om hur barns delaktighet inom barnskyddsutredningar skulle kunna förbättras på Åland

Sex av respondenterna svarade på fråga 15 om reflektioner och medskick vad gäller förverkligandet av barns delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland.

Illustration 5: Direktcitat på fråga 15 om ytterligare reflektioner över hur barns delaktighet skulle kunna främjas på Åland

5. Avslutning

5.1 Analys

Denna del analyserar enkätsvaren om de yrkesverksammas erfarenheter gällande tillgodoseendet av barns rätt till delaktighet vid barnskyddsutredningar. Analysen förankras i de förutsättningar som enligt respondenterna finns på Åland och baseras på studiens första del som består av beskrivningar på barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning på Åland.

Enligt ÅSUB:s statistik om barnskyddsanmälningar berör barnskyddsarbetet hundratals barn varje år (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2021). Antalet barnskyddsanmälningar på Åland har ökat succesivt under åren 2013–2019 och under året 2020 minskade anmälningarna något. Barns rätt till delaktighet i utredningar av barnskyddsbehovet är ett viktigt ämne. I denna studie bedömas förutsättningarna för att göra barn delaktiga i utredningar av barnskyddsbehovet utifrån de yrkesverksammas perspektiv.

Respondenterna definierar barns delaktighet i fråga 7. I svaren framkommer det liknande teman för delaktighet då möten med barn, informerandet av barn samt möjlighet att uttrycka sin åsikt betonas bland svaren. Svaren framhäver även att barns delaktighet är en viktig del av utredningen.

Fråga 8 undersöker de yrkesverksammas upplevelser om barns delaktighet då respondenten själv utreder eller har utrett barnskyddsbehov. Majoriteten av 16 respondenter har angivit att de upplever att barn oftast är delaktiga vid utredningen av barnskyddsbehov, medan två har angivit att barn alltid är delaktiga. Ytterligare fyra respondenter har angivit att barn ibland är delaktiga. I kommentarerna lyfter respondenterna fram bland annat följande: *”Sällan finns det tillräcklig tid för att skapa verklig delaktighet”*. En annan respondent motiverar sitt svar: *”Barnets ålder avgör delaktigheten. Riktgivande har varit 12 år”*. Det kan vara värt att notera att barnrättskommittén avråder i punkt 21, i den allmänna kommentaren om barnets rätt att bli hörd, att sätta åldersgräns för barnets rätt att uttrycka sina åsikter, vare sig i praktiken eller i lagen (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009). Däremot stipuleras en åldersgräns gällande hörandet av barn i 21 § i barnskyddslagen. Rätty (2019) betonar att (direkt citerat, fritt översatt): *I alla situationer ska barnets åsikt oavsett utredas, fast det skulle handla om ett yngre barn*. Rätty syftar i detta uttalande på ett yngre barns rätt att oavsett vara delaktig, trots det som stipuleras om i 21 § (Rätty, 2019, s. 185).

Fråga 10 utreder var respondenterna lärt sig de metoder som de använder för att tillgodose barns delaktighet vid barnskyddsutredningar. De 16 respondenter som besvarade frågan valde sammanlagt 44 alternativ, vilket tyder på att respondenterna lärt sig metoderna under flera olika tillfällen.

Majoriteten yttrar att de lärt sig metoder under fortbildning samt på arbetsplatsen genom utbyte med kollegor. Dessutom nämner flera sin utbildning som källa för inläringen av metoder. Resultaten visar att de flesta av respondenterna tillämpar metoder som de lärt sig under sin tid i arbetslivet och fortbildning.

Fråga 9 är uppdelad i fyra delar och handlar om metoder som används när a) barnet informeras om utredningen, b) barnets åsikter utreds, c) barnets åsikter beaktas i beslutfattandet och när barnet informeras om beslutet samt d) metoder som används för barn med särskilda behov, så som funktionsnedsättning eller kommunikationssvårigheter.

Totalt 14 svarade på fråga 9a om metoder som används när barnet informeras om utredningen. Respondenterna nämnde nio olika tillvägagångssätt som används när barnet informeras, inklusive metoder så som *Signs of Safety* och *Barns behov i centrum (BBIC)*. Respondenterna betonar samtal enskilt med barnet anpassat till barnets ålder och mognad. Likaså framhävs även bildmaterial, medan några nämner att de inte använder sig av några särskilda metoder när barn informeras om utredningen. Två av respondenterna kommenterar även hur barn informeras om hur hens åsikt kommer att beaktas: *"Ingen information har getts om hur barnets åsikt kommer att beaktas annat än 'den kommer att beaktas'. Det eftersom interna metoder för hur det ska ske i praktiken saknats."*

Fråga 9b besvarades av 14 respondenter och omfattar sammanlagt 16 olika tillvägagångssätt, inklusive de överlägset mest använda metoderna vad gäller utredningen av barnets åsikter, *de tre husen i Signs of Safety*, och känslkort, sk. *nallekort*. Flera av respondenterna nämner också lekar samt teckningar under samtal, nätverkskarta och frågekort. Äldre barn och ungdomar träffar man ofta på ett café, biltur eller promenad, enligt några respondenter. Svaren betonar även vikten att träffa barnet flera gånger för att skapa en relation.

Fråga 9c handlar om metoder som används när barnet informeras om fattade beslut och om hur barnets åsikter beaktats besvarades av totalt tolv respondenter, som omfattar sammanlagt åtta olika tillvägagångssätt. Respondenterna betonar samtal och motivering av beslut som centralt i slutskedet av utredningen samt vid beslutfattandet, och metoderna som nämns av enskilda respondenter är ritningar, lek, maskrosbarns kortlek, barns behov i centrum (BBIC), *de tre husen i Signs of Safety*, nätverksmöten och möten med barnets kontaktperson. En respondent beskriver följande:

”Hur barnet informeras om vilken vikt barnets åsikter slutligen har är ett gissel. Barnet får veta att dess åsikt är viktig. Då det saknats interna metoder/rutiner för hur barnets åsikt ska vägas in i beslutsfattandet samt hur vi bör förebygga att barn hamnar i otrygga situationer när föräldrar delges barnets perspektiv (med samtycke) är det följaktligen svårt för barnet att få en verklig förståelse för vilken betydelse deras röst har”.

Två av respondenterna nämner att de inte använder några särskilda metoder när barnets åsikt vägs in i beslutsfattning och när barn informeras om beslutet.

Fråga 9d handlar om metoder som används när barn med särskilda behov, så som funktionsnedsättning eller kommunikationssvårigheter, hörs under en barnskyddsutredning. 13 respondenter svarade och beskriver sammanlagt nio olika tillvägagångssätt. Tre av respondenterna har angivit att de ofta hör personer runt barnet, så som assistenter eller lärare, och ytterligare två anger att barnets assistent tolkar till exempel teckenspråk barnet använder sig av under mötet. En respondent nämner *alternativ och kompletterande kommunikation (AKK)* som en metod som används under samtal med barn som har särskilda behov. Respondenterna betonar användningen av bildmaterial. Tre av respondenterna använder inte några särskilda metoder och ytterligare tre rapporterar att de har endast lite eller ingen erfarenhet av att utreda barnskyddsbehov för barn med funktionsnedsättning. Sammanlagt tre av respondenterna nämner bilder som en metod under hörandet av barn med särskilda behov och enskilda respondenter nämner även de *tre husen i Signs of Safety*, hörande av intressebevakare och *nallekort*.

De upplevda förutsättningarna för att göra barn delaktiga i utredningar av barnskyddsbehovet bland respondenterna framkom i svaren på fråga 11. Sex av respondenterna upplever att förutsättningarna oftast är goda, medan fem av respondenterna upplever att förutsättningarna ibland är tillräckliga och ytterligare fem upplever att förutsättningarna nästan aldrig är tillräckliga. Några av respondenterna lyfter fram orsaker som de upplever försvårar barns delaktighet i kommentarsfältet och betonar att arbetsbelastningen är för hög och att man skulle vilja träffa barnen mer. Dessutom påverkar motstånd hos föräldrar och barnens lojalitet mot föräldrar barns delaktighet, enligt flera av respondenterna.

Respondenterna motiverar de upplevda bristfälliga förutsättningarna ytterligare i svaren på fråga 12. Majoriteten av respondenterna anger att tidsbrist försämrar barns rätt till delaktighet. Oron för tidsbrist uttrycktes även år 1999 i detaljmotiveringen i RP 137/1999 rd för klientlagen som trädde i kraft 2001 (RP 137/1999 rd, 1999, s. 26). Flera av respondenterna nämner även resursbrist, som i enkäten exemplifierades som brist på stöd för hörandet av barn med särskilda behov. En respondent

kommenterade sitt svar och betonar att det är brist på fortbildningar samt för många klienter per socialarbetare. Dessutom betonar många av respondenterna att det inte är möjligt att göra barnet delaktigt. Nio av respondenterna har valt att kommentera sitt svar, ett av citaten tangerar vårdnadshavarna i samband med utredning av barnskyddsbehovet: *”Vårdnadshavarens övilja att låta barn vara delaktigt”*. Mötet med barnet ska inte förhindras på grund av vårdnadshavarnas motstånd, enligt 29 § 3 mom. i barnskyddslagen (FFS 417/2007). Socialarbetaren eller en annan anställd inom barnskyddet har rätt att träffa barnet utan vårdnadshavarens samtycke, om det bedöms motsvara barnets bästa (Barnskyddslagen FFS 417/2007).

Respondenternas upplevelser om vad försvårar barns delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland förklaras ytterligare i fråga 13, där respondenterna fritt har beskrivit de upplevda bristerna. Bland de 13 svar på frågan betonas tidsbrist samt brist på interna direktiv och metoder. Detta förtydligas i ett av svaren med följande: *”Åland har varit i ett ’vakuum’ i flera år i väntan på KST”*, därav tycker respondenten att det *”Finns behov av utbildningsinsatser för att utveckla det sociala arbetet”*.

Respondenternas förslag på hur man kan främja barns delaktighet i utredningar av barnskyddsbehovet på Åland (fråga 14 och 15) var i stora drag eniga. Majoriteten av respondenterna nämner fortbildning som ett förbättringsförslag. Flera av respondenterna önskar bättre samarbete bland utredare. Fråga 10 om inläringen av metoder, som används av de som arbetar med utredningar av barnskyddsbehovet, visar att majoriteten av respondenterna har lärt sig metoder för barns delaktighet på fortbildning samt genom utbyte med kollegor på sin arbetsplats. Dessutom saknar många av respondenterna tydligt utarbetade metoder för att göra barn delaktiga. Ett önskemål om färre klienter per socialarbetare uttrycks även av flera respondenter.

5.2 Diskussion

Studien om barns rätt till delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehovet består av två delar. Delarnas syfte är att beskriva bestämmelser om barns rätt till delaktighet i barnkonventionen, funktionsrättskonventionen och gällande lagstiftning, samt att kartlägga de förutsättningar som de yrkesverksamma inom socialvården på Åland har att tillgodose de krav som de ovannämnda bestämmelserna ställer.

Enkätundersökningen mäter de yrkesverksammans förutsättningar att tillämpa bestämmelserna som beskrivs i första delen av studien. Bestämmelserna ställer utan tvekan ett stort antal krav på de yrkesverksamma som arbetar med utredningar av barnskyddsbehov. Svaren på enkätundersökningen indikerar att det finns vissa svårigheter att tillgodose barns rätt till delaktighet. Detta menar en del

respondenter beror på en avsaknad av gemensamma metoder för barns delaktighet, tids- och resursbrist och motstånd från barns vårdnadshavare.

Kraven som bestämmelserna ställer är många. Det kan finnas behov att se över om de yrkesverksamma som arbetar med utredning av barnskyddsbehov har förutsättningar att tillgodose barns delaktighet. Därav kan det finnas skäl att göra vidare studier om barns rätt till delaktighet i samband med utredningar av barnskyddsbehov på Åland, både ur de yrkesverksammas perspektiv och ur barns perspektiv.

De yrkesverksamma som svarat på enkäten har själva framställt åtgärder som kan främja barns delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehovet. Svaren på enkätundersökningen betonar ett behov av fortbildning, mera personal, tydligt utarbetade metoder som tillgodoser barns delaktighet och samarbete som åtgärder som skulle främja barns delaktighet vid utredningar av barnskyddsbehov.

Enkätsvaren visar även på ett behov att utveckla metoder vad gäller sättet barnets åsikter vägs in i beslutfattandet. Barnet har rätt att få information för att kunna bilda och uttrycka sin åsikt med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå (Ålands landskapsregering, 2020, ss. 52-53). Den allmänna kommentaren om artikel 12, fastställer i punkt 44, att om barnet bedöms vara i stånd att bilda och uttrycka sina åsikter, måste beslutfattaren ta barnets åsikter under övervägande som en viktig faktor vid beslutsfattning (FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2009). Därmed kan man konstatera att bedömningen av barnets förmågor påverkar beslutsfattningen och i vilken utsträckning barnets åsikt vägs in. Detta betonas ytterligare av Rätty (2019) som menar att barns åsikter ska korrelera med ärendets natur – desto större inverkan ärendet har på barnets liv, desto större inflytande bör barnets åsikt ha vid beslutfattandet (Rätty, 2019, s. 182). Detta kan kopplas till respondenternas önskan om utarbetade metoder för att tillgodose barns delaktighet.

6. Litteraturförteckning

- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). (B. Nilsson, Övers.) Stockholm: Liber.
Hämtat den 6 28 2021
- FN:s Kommitté för barnets rättigheter. (2009). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd*. Hämtat från https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/ak12_2019.pdf den 17 06 2021
- FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2013). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. FN:s barnrättskommitté.
- Funktionsrättsguiden. (u.å.). *Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning*. Hämtat från Funktionsrättsguiden: <https://guide.funktionsrattskonventionen.se/dina-rattigheter/funktionsrattskonventionen-artikel-artikel/artikel-7-barn-med-funktionsnedsattning/>
- Förenta nationerna. (u.å.). *Barnkonventionen - kort version*. Unicef Sverige. Hämtat från Unicef: <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen-kort-version> den 16 06 2021
- Holme, M. I., & Solvang, K. B. (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. (3 uppl.). (B. Nilsson, Övers.) Studentlitteratur.
- RP 137/1999 rd. (1999). *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem*.
- RP 164/2014 rd. (2014). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till socialvårdslag och vissa lagar som har samband med den*. Hämtat från <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2014/20140164.pdf> den 01 08 2021
- RP 237/2018 rd. (2018). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen*. Riksdagen.
- RP 252/2006 rd. (2006). *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till barnskyddslag och vissa lagar som har samband med den*.
- Räty, T. (2019). *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. (Vol. 4). (J. Tyni, Övers.) Helsingfors: Edita.
- Socialdepartementet. (2014). *Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Utrikesministeriet. (den 13 11 2015). *UM: Finland förbinder sig till protokoll om klagomålsförfarande till barnkonventionen*. Hämtat från Utrikesministeriet: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/um-finland-forbinder-sig-till-protokoll-om-klagomalsforfarande-till-barnkonventionen?publisherId=1797&releaseId=36737905> 07 2021
- Ålands lagting. (2007). *Framställning nr 8/2006-2007*. Ålands landskapsregering.

Ålands Landskapsregering. (2019). *Lagförslag nr 21/2018-2019. Ny landskapslagslagstiftning om socialvård*. Ålands Landskapsregering. Hämtat från https://www.lagtinget.ax/dokument/lagforslag-212018-2019-11280#_Toc5613280 den 01 08 2021

Ålands landskapsregering. (2020). *Tillämpningsguide för landskapslagen (2020:12) om socialvård*. Social- och miljöavdelningen. Ålands landskapsregering. Hämtat från https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/ll_om_socialvard_2020-12_tillampningsguide_260820.pdf den 02 08 2021

Ålands statistik- och utredningsbyrå. (2021). *Antal inkomna barnskyddsanmälningar 2010-2020*. Mariehamn: Ålands statistik- och utredningsbyrå. Hämtat från https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/attachments/page/so06_barnskyddsanmalningar_2010-2020.xlsx den 16 06 2021

Ålands statistik- och utredningsbyrå. (2021). *Verksamhet inom kommunernas socialvård 2020*. Mariehamn: Ålands statistik- och utredningsbyrå. Hämtat från <https://www.asub.ax/sv/statistik/verksamhet-inom-kommunernas-socialvard-2020> den 16 06 2021

7. Bilagor

Bilaga 1 Informationsbrev

Bilaga 2 Enkät

Ålands
Ombudsmanna
Myndighet

Studie om barns rätt till delaktighet vid barnskyddsutredningar

Under sommaren gör jag en studie om barns delaktighet vid barnskyddsutredningar på uppdrag av Ålands Ombudsmannamyndighet. Studien består av två delar. Den första delen beskriver och analyserar vad barnkonventionen, funktionsrättskonventionen samt gällande lagstiftning säger om barns rätt till delaktighet vid barnskyddsutredningarna. Den andra delen kartlägger vilka erfarenheter och förutsättningar som yrkesverksamma på Åland har vad gäller barns delaktighet vid barnskyddsutredningar på Åland. Dina upplevelser och åsikter är värdefulla för att belysa hur förutsättningarna för att tillgodose barns rätt till delaktighet ser ut i praktiken. Vi hoppas du har möjlighet att delta genom att svara på vår enkät.

Länk till enkäten: <https://link.webpolsurveys.com/S/D3390148C7B9A643>

Målgrupp för enkäten

Du som i nuläget arbetar eller tidigare har arbetat eller medverkat i barnskyddsutredningar.

Utförande

Resultaten från enkäten analyseras och sammanställs som en del av rapporten under sommaren 2021. Studien äger rum 7.6–27.8.2021. Studien publiceras under hösten 2021 och presenteras för allmänheten. Studien utförs av högskolepraktikant Janika Tyni. Handledare är Johanna Fogelström-Duns, barn- och diskrimineringsombudsman, och Benjamin Sidorov, patient- och klientombudsman. Enkäterna kommer att behandlas konfidentiellt och därmed besvaras anonymt. Enkäterna kommer att utföras elektroniskt på webpolsurveys.com (Webropol Sverige Ab) där insamlad data sparas i 12 månader. Materialet som används i studien kommer sparas i en låst mapp som enbart högskolepraktikanten och handledarna har tillgång till. Efter avslutad studie kommer mappens innehåll raderas, men en sammanställning kommer bevaras hos Ålands Ombudsmannamyndighet.

Praktiskt

Deltagandet är frivilligt och det är möjligt att avbryta enkäten under utförandet om man önskar. En inskickad enkät går inte att ta tillbaka.

Hjälp oss gärna att sprida enkäten till relevanta aktörer inom barnskyddsutredningar. Det bidrar till att inkludera så många erfarenheter som möjligt.

Svara gärna så fort som möjligt, men **senast 6.8.2021**.

Jag tackar för din medverkan och jag tar gärna emot frågor och funderingar.

Med vänliga hälsningar,

Janika Tyni

janika.tyni@ombudsman.ax

Barns rätt till delaktighet vid barnskyddsutredningar

 Obligatoriska fält markeras med en asterisk (*) och måste fyllas i för att slutföra enkäten.

A – Bakgrundsinformation

1. Utreder eller är du med och utreder i din nuvarande tjänst/arbetsplats barns barnskyddsbehov? *

- Ja
 Nej

2. Har du i en tidigare tjänst/arbetsplats utrett eller varit med och utrett barns barnskyddsbehov (men inte i nuvarande tjänst)? *

- Ja
 Nej

3. OM du aldrig tjänstgjort/arbetat med att utreda barns barnskyddsbehov, klicka nej så avslutas enkäten efter den här sidan.

Klicka ja för att fylla i hela enkäten.

- Ja
 Nej

4. Vilken roll har du i tjänsten då du utreder barns barnskyddsbehov?

- Utreder och fattar beslut
 Bidrar till utredningen men inte huvudansvarig
 Annat, vad?

5. Vilken roll hade du i tidigare tjänst/vilket arbete då du utrett barns barnskyddsbehov?

- Utredde och fattade beslut
- Bidrog till utredningen men inte huvudansvarig
- Annat, vad?

6. Uppskatta hur länge du utrett barns barnskyddsbehov

- 0 – 1 år
- 1 – 3 år
- 3 – 5 år
- 5 eller flera år
- Vill inte uppge

B – Om barns delaktighet

7. Vad betyder barns delaktighet när det gäller utredning av barnskyddsbehov för dig?

8. Upplever du att barnet är delaktigt då du utrett/utreder ett barnskyddsbehov?

- Alltid
- Oftast
- Ibland
- Nästan aldrig
- Aldrig
- Om du vill kan du kommentera ditt svar här:

9. Vilka metoder använder du/har du använt för att möjliggöra barnets delaktighet vid utredning av barnskyddsbehov? (ange ca-ålder om metoderna skiljer sig beroende på barnets ålder)

9 a. Beskriv metoder som används när barnet informeras (om utredningsprocessen, varför barnet hörs och hur det kommer att beaktas)

9 b. Beskriv metoder som används när barnet hörs och när barnets åsikter utreds

9 c. Beskriv metoder som används för att göra barnet delaktigt i slutskedet av utredningen (beslutfattandet, hur barnet informeras om beslutet och hur barns åsikter beaktats i beslutfattandet)

9d. Beskriv metoder som används för barn med särskilda behov (till exempel barn med funktionsnedsättning och kommunikationssvårigheter)

10. Var har du lärt dig de metoder du använder? (Välj flera alternativ vid behov)

- I min utbildning
- I fortbildning på det ställe jag tjänstgör/arbetar eller på ett tidigare ställe jag tjänstgjort/arbetat
- Annan utbildning/kurs
- Genom utbyte med kollegor på min arbetsplats
- På annat sätt, hur?

C – Förutsättningar för att inkludera och möjliggöra barns delaktighet

11. Hur upplever du förutsättningar vad gäller att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning?

- Alltid mycket goda
- Oftast goda
- Ibland tillräckliga
- Nästan aldrig tillräckliga
- Aldrig tillräckliga
- Om du vill kan du kommentera ditt svar här:

12. Om du inte har haft förutsättningar för att göra barnet delaktigt i en barnskyddsutredning, vad beror det på (välj flera alternativ vid behov)?

- Tidsbrist
- Resursbrist (till exempel stöd för hörandet av barn med särskilda behov)
- Det är inte möjligt att göra barnet delaktigt
- Det har inte varit ändamålsenligt att göra barnet delaktigt
- Annat, vad?
- Om du vill kan du kommentera ditt svar här:

13. Vilka faktorer skulle du säga kan försvåra barns delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland?

14. Enligt din bedömning, vad skulle ytterligare kunna främja barns rätt till delaktighet inom barnskyddsutredningar på Åland?

D – Avslutningsvis

15. Dela gärna med dig här om du har ytterligare reflektioner och medskick vad gäller förverkligandet av barns delaktighet i barnskyddsutredningar på Åland.
